نشر الگو

ضمیمهٔ رایگان
دین و زندگی انسانی
کتاب موج آزمون دین و زندگی

پایه‌های
دهم
یازدهم
دوازدهم

دهم

درس سوم
خود حقیقی

نگاهی به متن

- با توجه به بیت «جان بلندی داشت، تن پستی خاک . . .» انسان موجودی دو بعدی و دوساحتی است.
- با توجه به بیت «چون بلند و پست با هم یار شد . . .» انسان با برخورداری از بعد روحانی می‌تواند فضیلت‌ها را کسب کند.
- وجود انسان از دو بعد جسمانی و روحانی تشکیل شده است، بعدی جسمانی و مادی انسان مانند سایر اجسام و مواد، تجزیه و تحلیل می‌پذیرد و سرانجام فرسوده و متلاشی می‌شود و به مکان و زمان نیازمند و محدود است.
- بعد روحانی و غیرجسمانی انسان تجزیه و تحلیل نمی‌پذیرد، متلاشی نمی‌شود و بعد از مرگ بدن، باقی می‌ماند و آگاهی و حیات خود را از دست نمی‌دهد.
- دانشمندان نشانه‌ها و دلایلی به وجود بعد روحانی ذکر کرده‌اند از جمله:
  ۱) ثابت بودن «خود» ۲) خواب و رویا
- هر کس درک روشنی از «خود» دارد و در اثبات وجود چیزی که از آن تعبیر به «من» می‌کند به هیچ گونه استدلالی احتیاج ندارد.
- هر کس این را در درون خود می‌یابد که گرچه در طول زندگی حالات گوناگون پیدا می‌کند اما یک محور ثابت دارد که به پشتوانهٔ آن می‌گوید «گذشته آن گونه بودم و اکنون این گونه هستم.»
- شخصیت یا «من» انسان وابسته به جسم او نیست.
- اگر کارهایی، خوب یا بد، در طول گذشته انجام داده‌ایم، همه این کارها را به همین «خود» نسبت می‌دهیم و «خود» را عامل آن کارها می‌دانیم.

- **قوانین و مقررات جامعه**[۱] و **روابط بین افراد**[۲] بر پایهٔ پذیرش همین «من» ثابت، بنا شده‌اند.
- ثبات هویت و «خودِ» ما ناشی از ثبات اندام‌های ما نیست.
- انسان در **برخی از خواب‌ها** از ظرف زمان و مکان خود خارج می‌شود و به زمانی در گذشته یا آینده می‌رود، در حالی که جسم او در رختخواب است و چشم و گوش او چیزی نمی‌بیند و نمی‌شنود.
  رویای صادقه
- ذکر **نمونه‌هایی از رویای صادقه در قرآن کریم** دلیلی بر اصالت رویاهای راستین است.
  ماجرای حضرت یوسف (ع)

بازگشت به درس

جسم و روح

- انسان موجودی دو بعدی و دو ساحتی
  - الف) بعد جسمانی: تجزیه و تحلیل می‌پذیرد - فرسوده و متلاشی می‌شود - محدود به مکان و زمان
    - مستهلک
  - ب) بعد روحانی: تجزیه و تحلیل نمی‌پذیرد - غیرمستهلک - بعد از مرگ بدن، باقی می‌ماند و آگاهی و حیات خود را از دست نمی‌دهد.
- نشانه‌ها و دلایل وجود بعد روحانی
  - الف) ثابت بودن «خود»:
    - هر کس درک روشنی از «خود» دارد - برای اثبات خود به استدلالی احتیاج ندارد - با اینکه در طول زندگی اندام‌های بدن در حال تغییر است - همان کسی هستیم که سال‌ها پیش متولد شدیم.
    - وقتی به یاد بیاوریم:
      - به بنده‌ای از بندگان خدا خدمت کردیم - احساس خوشحالی
      - خطایی مرتکب شدیم - ملامت - جبران

      رفتار گذشته را از خود می‌دانیم
    - هر کس در درون خود یک محور ثابت دارد.
    - شخصیت یا «من» انسان وابسته به جسم او نیست.
    - قوانین و مقررات جامعه و روابط بین افراد بر پایهٔ پذیرش همین «من» ثابت است.
      - شخصی بیست سال قبل کتابی نوشته ← اکنون از او تجلیل می‌کنیم.
      - شخصی بیست سال قبل جنایتی کرده ← اکنون او را مجازات می‌کنیم.

      آنان را همان انسان بیست سال قبل می‌دانیم
    - برخی انسان‌ها قسمتی از بدن خود را در حادثه‌ای از دست می‌دهند - اما احساس نمی‌کنند که قدری از هویت و «مَن» آن‌ها کم شده است.

      ثبات هویت و «خودِ» ما ناشی از ثبات اندام‌های ما نیست.
  - ب) خواب و رویا = رویای صادقه (راستین)
    - برخی از رویاها: از حوادث و اتفاقات روزانهٔ ما سرچشمه می‌گیرند.
    - برخی از خواب‌ها: خبر از حوادث گذشته یا رویدادهای آینده - نشان‌دهندهٔ مکانی که هرگز در بیداری آنجا را ندیده‌ایم - آنچه در خواب دیده بودیم در خارج مشاهده می‌کنیم - همان رویا با تمام جزئیات به وقوع می‌پیوندد.

      رویای صادقه

- انسان در این قبیل خواب‌ها از ظرف زمان و مکان خود خارج می‌شود و به زمانی در گذشته یا در آینده می‌رود.

رویای صادقه

- نمونه‌هایی از رویای صادقه را قرآن کریم در ماجرای حضرت یوسف (ع) ذکر نموده است.

نتیجه‌گیری

- بعد روحانی و غیرجسمانی
- در فرهنگی دینی، از آن به «روح» تعبیر می‌شود.
- به ما توانایی «انتخاب» و «تصمیم‌گیری» می‌دهد.
- بـه دنبـال کمالات نامحـدود اسـت و توانایی درک واقعیت‌هـا و تفکر و اندیشـه به ما می‌بخشد.
- فضیلت‌ها و رذیلت‌های اخلاقی را کسب می‌کند.
- اگر به فضیلت‌ها آراسته شد = مقرب درگاه خدا و مسجود فرشتگان می‌شود.
- اگر به رذیلت‌ها تن دهد = تا اعماق جهنم سقوط می‌کند.

آزمون ۱

مبحث آزمون	زمان پیشنهادی	صفحات پاسخ
درس ۳ - پایهٔ دهم	۷ دقیقه	۷ و ۸

۱ **بیت زیر اشاره به چه مفهومی دارد؟**

«جان بلندی داشت، تن پستی خاک / مجتمع شد خاک پست و جان پاک»

۱) انسان غیر از بعد جسمانی بعد دیگری دارد که در فرهنگ دینی از آن به روح تعبیر شده است.

۲) خداوند برای هدایت انسان علاوه‌بر عقل و اختیار پیامبران و پیشوایان پاک و دلسوزی را ارسال کرده است.

۳) اگر روح انسان به فضیلت‌ها آراسته شود، انسان مقرب درگاه خدا و مسجود فرشتگان می‌شود.

۴) به میزانی که سرمایه‌های انسان افزون گردد، می‌تواند هدف‌های بزرگ‌تری را مد نظر قرار دهد.

۲ **آنجا که سخن از «محدودیت و نیازمندی» به میان آید و آنجا که از «وجود حیات و آگاهی» سخن بگوییم به ترتیب به کدام یک از ابعاد وجودی انسان اشاره کرده‌ایم؟**

۱) بعد روحانی و تغییرپذیر - بعد روحانی و تجزیه‌ناپذیر

۲) بعد جسمانی و غیرمجرد - بعد مادی و غیرجسمانی

۳) بعد جسمانی و غیرمجرد - بعد روحانی و تجزیه‌ناپذیر

۴) بعد روحانی و تغییرپذیر - بعد مادی و غیرجسمانی

۳ **کدام مورد بیانگر نشانه‌ها و دلایلی است که دانشمندان بر وجود بعد روحانی انسان ذکر کرده‌اند؟**

۱) ثابت بودن خود - عدم نیازمندی به زمان و مکان

۲) فراغ از محدودیت و نیازمندی - مشاهدهٔ خواب و رویا

۳) وجود یک محور ثابت در درون انسان - مشاهدهٔ خواب و رویا

۴) وجود سرمایه‌های الهی در وجود انسان - ثابت بودن خود

۴ **منظور از خود حقیقی چیست و این خود چه ویژگی‌ای دارد؟**

۱) منِ ثابتی که هر کس در درون خود درک روشنی از آن دارد - وابسته به کالبد مادی ما نیست.

۲) منِ ثابتی که هر کس در درون خود درک روشنی از آن دارد - در طول زندگی حالات گوناگون پیدا می‌کند.

۳) آن بعد از وجود انسان که منزه از تجزیه و استهلاک است - وابسته به کالبد مادی ما نیست.

۴) آن بعد از وجود انسان که منزه از تجزیه و استهلاک است - در طول زندگی حالات گوناگون پیدا می‌کند.

۵ **ثبات شخصیت انسان، دلیل ثبات بعد غیرمادی او ..... که پیام ثبات شخصیت این است که روح آدمی ..... نمی‌پذیرد.**

۱) است - تجزیه و تحلیل
۲) نیست - تجزیه و تحلیل
۳) نیست - تغییر و دگرگونی
۴) است - تغییر و دگرگونی

۶ **کاسته نشدن از هویت انسانی که در سانحه‌ای دچار نقض عضو می‌شود، دلیلی بر کدام نکته است و روح انسان چه زمانی مسجود فرشتگان مقرّب الهی قرار می‌گیرد؟**

۱) ثبات خود ما ناشی از ثبات اندام‌های ما نیست. - آنگاه که به فضیلت‌ها آراسته شود.
۲) ثبات خود ما ناشی از ثبات اندام‌های ما نیست. - زمانی که توانایی تفکر و اندیشه را در خود بیابد.
۳) هویت انسان، حقیقتی برتر و فراتر از جسم اوست - زمانی که توانایی تفکر و اندیشه را در خود بیابد.
۴) هویت انسان، حقیقتی برتر و فراتر از جسم اوست - آنگاه که به فضیلت‌ها آراسته شود.

۷ **کدام مورد نشـان می‌دهد قوانین و مقررات جامعه و روابط بین افراد بر اسـاس پذیرفتن «ثابت بودن خود» بنا شده‌اند؟** انسانی - ۹۸

۱) انسان در اثبات وجودِ چیزی به نام «من» به هیچ استدلالی احتیاج ندارد.
۲) در فرهنگ دینی بُعد روحانی نقشی اساسی در فرایند انتخاب و تصمیم‌گیری دارد.
۳) فردی که بیست سال قبل یک قانون علمی را کشف کرده، اکنون از وی تجلیل می‌شود.
۴) شخصیت انسان وابسته به جسم او می‌باشد، در نتیجه در دوران عمر بارها عوض می‌شود.

۸ **مؤمن قرآن پژوهی که در جسـت‌وجوی اصیل بودن رؤیاهای صادقه، در آیات قرآن تدبّر می‌کند، کدام ماجرا توجه او را به خود جلب می‌کند و کدام ویژگی رؤیاهای راسـتین را در آن می‌یابد؟**

۱) عزیز نبی (ع) - نشان دادن مکانی که قبلاً دیده نشده با صحنه‌های آشفته و بی‌اساس
۲) حضرت یوسف (ع) - خبر دادن از حوادث گذشته یا رویدادهای آینده
۳) حضرت یوسف (ع) - نشان دادن مکانی که قبلاً دیده نشده با صحنه‌های آشفته و بی‌اساس
۴) عزیز نبی (ع) - خبر دادن از حوادث گذشته یا رویدادهای آینده

۹ **قوانین و مقررات جامعه و روابط بین افراد بر چه مبنایی بنا شده است و ویژگی آن کدام است؟**

انسانی - ۹۸

۱) «من» ثابت که تجزیه و تحلیل نمی‌پذیرد - در همه حال مقرّب درگاه خدا و مسجود فرشتگان می‌شود.

۲) ارزش‌ها و باید و نبایدهای انسانی - در همه حال مقرّب درگاه خدا و مسجود فرشتگان می‌شود.

۳) «من» ثابت که تجزیه و تحلیل نمی‌پذیرد - به دنبال کمالات نامحدود و جاودانگی است.

۴) ارزش‌ها و باید و نبایدهای انسانی - به دنبال کمالات نامحدود و جاودانگی است.

۱۰ **کدام یک به انسان توانایی انتخاب، تصمیم‌گیری و توانایی درک واقعیات را می‌دهد و کدام عامل سبب می‌شود که انسان مقرب درگاه خدا و مسجود فرشتگان شود؟**

۱) گرایش انسان به خیر و نیکی - کرامت و برتری انسان نسبت به سایر موجودات

۲) بعد روحانی و غیرجسمانی - کرامت و برتری انسان نسبت به سایر موجودات

۳) گرانش انسان به خیر و نیکی - کسب فضیلت‌های اخلاقی و دوری از رذائل

۴) بعد روحانی و غیرجسمانی - کسب فضیلت‌های اخلاقی و دوری از رذائل

پاسخ تشریحی آزمون ۱

۱- گزینهٔ ۱ با توجه به این بیت انسان دارای دو بعد جسمانی و بعد روحانی است یعنی غیر از بعد مادی بعد دیگری در وجود انسان هست که از آن به روح تعبیر می‌شود.

۲- گزینهٔ ۳ بعد جسمانی ← محدود و نیازمند به زمان و مکان

بعد روحانی ← بعد از مرگ، باقی می‌ماند و آگاهی و حیات خود را از دست نمی‌دهد.

۳- گزینهٔ ۳ نشانه‌ها و دلایل بعد روحانی: ۱) ثابت بودن خود و وجود یک محور ثابت در درون انسان ۲) خواب و رویا = رویای راستین

۴- گزینهٔ ۱ خود حقیقی = من ثابت = هویت و شخصیت انسان (با بعد روحانی متفاوت است) و هر کس درک روشنی از خود دارد که نیازی به استدلال نیست و این خود و من ثابت وابسته به جسم و کالبد مادی ما نیست.

۵- گزینهٔ ۲ روح انسان تجزیه و تحلیل نمی‌پذیرد.

روح انسان تغییرپذیر است.

هویت و من انسان وابسته به جسم او نیست.

۶- گزینهٔ ۱ برخی انسان‌ها قسمت‌هایی از بدن خود را از دست می‌دهند اما هیچ‌گاه احساس نمی‌کنند که قدری از هویت و من آن‌ها کم شده است بنابراین ثبات هویت و خود ما ناشی از اندام‌های ما نیست.
آن‌گاه که روح انسان به فضیلت‌ها آراسته شود ← مقرب درگاه خدا و مسجود فرشتگان می‌شود.

۷- گزینهٔ ۳ قوانین و مقررات جامعه و روابط بین افراد بر پایهٔ پذیرش من ثابت بنا شده است. اگر از شخصی که بیست سال قبل کتابی نوشته یا یک قانون علمی را کشف یا خدماتی به جامعه عرضه نموده است، اکنون تجلیل می‌کنیم، بدان جهت است که آنان را همان انسان بیست سال قبل می‌دانیم، گرچه سنی از آن‌ها گذشته و ظاهرشان تغییر کرده است.

۸- گزینهٔ ۲ رویای صادقه و ماجرای حضرت یوسف (ع) و ذکر این واقعه در قرآن کریم دلیلی بر اصالت رویای راستین است.
انسان در این قبیل خواب‌ها به زمانی در گذشته و یا در آینده می‌رود یعنی این خواب‌ها خبر از حوادث گذشته یا رویدادهای آینده می‌دهند.

۹- گزینهٔ ۳ قوانین و مقررات جامعه و روابط بین افراد بر مبنای من ثابت بنا شده است.
بعد روحانی انسان وقتی مقرب درگاه خداوند و مسجود فرشتگان می‌شود که فضیلت‌ها را کسب کند.

۱۰- گزینهٔ ۴ بعد روحانی به انسان توانایی انتخاب و تصمیم گیری می‌دهد و توانایی درک واقعیت‌ها و تفکر و اندیشه به ما می‌بخشد و همین بعد است که اگر به فضیلت‌ها آراسته شد، مقرب درگاه خداوند و مسجود فرشتگان می‌شود.

دهم

درس دهم
اعتماد بر او

خداوند کفایت‌کنندهٔ بندهٔ خود اوست. — زمر/ ۳۶

اَلَیسَ اللهُ بِکافٍ عَبدَهُ

آیا خداوند برای بنده‌اش کافی نیست؟!

۱ کفایت خداوند برای بندگان

۲ اگر انسان بندهٔ خدا شد، خداوند امور او را کفایت و کفالت می‌کند.

حقیقت توکل بر خدا — طلاق/ ۳

وَ مَن یَتَوَکَّل عَلَی اللّهِ
فَهُوَ حَسبُهُ
اِنَّ اللهَ بالِغُ اَمرِه

و آن کس که در راه حق به خدا توکل کند،
خداوند او را بس است،
خداوند امر خویش را به سرانجام می‌رساند.

۱ انسان متوکل خداوند را تکیه‌گاه مطمئن خود می‌یابد و در عین عمل به وظایف، امورش را به او واگذار می‌کند و خود را تحت حمایت خداوند قرار می‌دهد.

۲ بدون لطف خداوند، هیچ عامل دیگری کارآمد و کافی نیست.

۳ تنها امری که شکست در آن راه ندارد خواست و ارادهٔ خداوند است.

۴ تمام امور جهان هستی قانونمند است.

ارتباط: ﴿کُلَّ یَومٍ هُوَ فی شَأنٍ﴾ (درس ۱ – دوازدهم)

این آیه بیانگر توحید عملی «یتوکل علی الله» و توحید ربوبیت «بالغ امره» است. (درس ۲ – دوازدهم)

حقیقت توکل بر خدا

بقره / ۲۱۶

وَ عَسی اَن تَکرَهوا شَیئاً	و بسا چیزی را خوش نمی‌دارید
وَ هُوَ خَیرٌ لَکُم	و آن برای شما خوب است
وَ عَسی اَن تُحِبّوا شَیئاً	و بسا چیزی را دوست می‌دارید
وَ هُوَ شَرٌّ لَکُم	و آن برای شما بد است.

۱ خداوند آینده‌ای را می‌بیند که ما نمی‌بینیم و به مصلحت‌هایی توجه دارد که ما درک نمی‌کنیم.
۲ کراهت و محبت نفسانی نشانهٔ خیر و شر واقعی نیست.
۳ خدایی که از هر کس به بندگانش مهربان‌تر است، آن چیزی را برای انسان متوکل رقم می‌زند که خیر و صلاح او در آن باشد.
۴ ملاک خیر و شر، آسانی و سختی و تمایلات شخصی نیست، بلکه مصلحت واقعی ملاک است و نباید به پیشداوری خود تکیه کنیم.

شرایط توکل حقیقی

زمر / ۳۸

قُل اَفَرَایتُم		بگو چه می‌پندارید
ما تَدعونَ مِن دونِ اللهِ		درباره آنچه جز خدا می‌خوانید؟
اِن ارادَنِیَ اللّهُ بِضُرٍّ		اگر خدا خواهد که به من زیانی رسد،
هَل هُنَّ کاشِفاتُ ضُرِّهِ	دفع گزند	آیا آنان دورکنندهٔ گزند او هستند؟
اَو اَرادَنی بِرَحمةٍ	از متوکلان	یا اگر رحمتی برای من خواهد،
هَل هُنَّ مُمسِکاتُ رَحمَتِهِ	خیررسانی	آیا آنان بازدارندهٔ رحمت او هستند؟
قُل حَسبِیَ اللهُ	به‌متوکلان	بگو خدا برای من کافی است
عَلَیهِ یَتَوَکَّلُ المُتَوَکِّلونَ	قبول کفایت الهی	و توکل‌کنندگان بر او توکل می‌کنند.

۱ کسی لایق پرستش است که قدرت رساندن سود و دفع زیان را داشته باشد.
۲ این آیه به ترتیب بیانگر توحید ربوبیت «ان ارادنی – او ارادنی» و توحید عملی است «یتوکل»
۳ از آنجا که تنها خداوند قدرت رساندن سود و زیان دارد پس نمی‌توان بر غیر خدا توکل کرد.

نگاهی به متن

- سرنوشت ابدی انسان در جهان آخرت بر اساس رفتار او در دنیا رقم می‌خورد.
- یکی از عواملی که سبب تقویت اراده و عزم می‌شود، توکل بر خداوند است.
- توکل به معنای اعتماد به خداوند است یعنی انجام وظیفهٔ خود در هر کار و سپردن نتیجه و محصول آن به خداوند.
- انسان متوکل می‌داند که در صورت انجام وظیفه هر نتیجه‌ای که به دست آید به مصلحت اوست گرچه خود به آن مصلت آگاه نباشد زیرا خداوند آینده‌ای را می‌بیند که ما نمی‌بینیم و به مصلحت‌هایی توجه دارد که ما درک نمی‌کنیم.
- گاهی چیزهایی را به نفع خود می‌پنداریم در حالی که به ضرر ماست یا اموری را به ضرر خود می‌دانیم در حالی که به نفع ماست.
- انسان باید در قلب خود بر خدا توکل کند و واقعاً او را تکیه‌گاه خود ببیند. اگر این‌گونه باشیم، خداوند کارهای ما را به بهترین وجه چاره خواهد کرد و آن چیزی را که حقیقتاً به نفع ما است پیش خواهد آورد.
- توکل زمانی درست است که انسان مسئولیت و وظیفهٔ خود را به درستی انجام دهد.
- توکل‌کننده‌ای که اهل معرفت باشد می‌داند که انسان باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته‌هایش، از ابزار و اسباب بهره جوید، زیرا این ابزار و اسباب بنابر حکمت الهی قرار داده شده و بی‌توجهی به آن‌ها، بی‌توجهی به حکمت و علم الهی است.

بازگشت به درس

حقیقت توکل بر خدا

- توکل به معنای: اعتماد به خداوند - انجام وظیفهٔ خود در هر کار - سپردن نتیجه و محصول به خداوند
- انسان متوکل خداوند را تکیه‌گاه مطمئن خود می‌یابد و در عین عمل به وظایف، امورش را به او واگذار می‌کند و خود را تحت حمایت خداوند قرار می‌دهد ← آیهٔ: ﴿وَ مَن یَتَوَکَّل عَلَی اللهِ ...﴾
- انسان متوکل می‌داند که در صورت انجام وظیفه، هر نتیجه‌ای به‌دست آید به مصلحت اوست گرچه خود بدان مصلحت آگاه نباشد آیهٔ: ﴿وَ عَسی اَن تکرَهوا شیئاً و هُوَ خَیرٌ لَکُم ...﴾
- حضرت علی (ع) در یکی از دعاهای خویش می‌فرماید:
  - خداوند با کسانی که به او عشق می‌ورزند، بیشتر انس می‌گیرد - برای اصلاح کار توکل‌کنندگان از خودشان آماده‌تر است - اسرار توکل‌کنندگان را می‌داند - بر اندیشه‌های آنان آگاهی دارد.

- حضرت علی (ع) در مورد توکل‌کنندگان می‌فرماید:
  - اگر تنهایی آنان را به وحشت اندازد ← یاد تو آنان را آرام سازد
  - اگـر مصیبت‌هـا بر آنان فرو بارد ← به تو پنـاه آورند و روی به درگاه تو دارند ← چون می‌دانند سر رشتهٔ کارها به دست توست.
  - آیهٔ: ﴿أَفَرَأَيتُم ما تَدعونَ مِن دونِ اللهِ ...﴾

شرایط توکل حقیقی

- ۱) توکل کردن فقط به معنای گفتن جملهٔ «خدایا، بر تو توکل می‌کنم» نیست. بلکه انسان باید در قلب خود بر خدا توکل کند و واقعاً او را تکیه‌گاه خود ببیند. (توکل امری قلبی است)
  - اگر این‌گونه باشـیم خداوند کارهای ما را به بهترین وجه چاره خواهد کرد - آن چیزی را که حقیقتاً به نفع ما است پیش خواهد آورد.
  - امـام صـادق (ع) فرمود: «خداوند به داود (ع) وحی کرد هر بنده‌ای از بندگانم به جای پناه بردن به دیگری با نیت خالص به من پناه آورد ...»
- ۲) توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفهٔ خود را به خوبی انجام دهد.
  - به کار گرفتن فکر و اندیشـه - مشـورت با دیگران - انتخاب بهترین راه ممکن - عزم و ارادهٔ محکم - تلاش
  - توکل، جانشین تنبلی و ندانم کاری افراد نیست.
  - توکل، کمک‌کننده و امیددهنده به کسی است که اهل همت، تعقل و پشت‌کار است.
  - پیامبر (ص) به مردمی که اهل کار و فعالیت نبودند فرمود: شما سربار دیگران هستید.
  - بیت: «گر توکل می‌کنی در کار کن / کشت کن پس تکیه بر جبار کن»
  - توکل‌کنندهٔ اهل معرفت، در راسـتای راهیابی به نیازها و خواسته‌هایش از ابزار و اسباب بهره می‌جوید.

بنابر حکمت الهی

توکل و تصمیم

- نوجوانی و جوانی: دوران تصمیم‌های بزرگ و سرنوشت‌ساز - شجاعت روحی بالا - آزاد از تمنیّات و وابستگی‌ها - آرمان‌هایی از جنس رفتن و پرواز
- بزرگسـالی: کاهش توان انسـان برای تصمیم‌های بزرگ - سسـت شـدن قوای انسـان - دلبسـته بـه ثروت و مقـام - فکر تجملات زندگی - آرمان‌هایی از نـوع ماندن و در باتلاق زندگی دنیایی فرورفتن
- در دورهٔ نوجوانی و جوانی نیاز شدیدتری به توکل و اعتماد بر خداوند حس می‌شود.

آزمون ۲

مبحث آزمون	زمان پیشنهادی	صفحات پاسخ
درس ۱۰ - پایهٔ دهم	۷ دقیقه	۱۶ و ۱۷

۱ علت «لزوم تجدید عهد با خدای متعال» چیست و بیت «گر توکل می‌کنی در کار کن/ کشت کن پس تکیه بر جبار کن» در ارتباط با کدام موضوع است؟

۱) سرنوشت ابدی انسان‌ها بر اساس رفتار آنان در دنیا تعیین می‌گردد - شرایط توکل حقیقی

۲) تصمیم بر ادامهٔ راه زندگی باید محکم‌تر از گذشته باشد - قبول کفایت الهی

۳) تصمیم بر ادامهٔ راه زندگی باید محکم‌تر از گذشته باشد - شرایط توکل حقیقی

۴) سرنوشت ابدی انسان‌ها بر اساس رفتار آنان در دنیا تعیین می‌گردد - قبول کفایت الهی

۲ آیه شریفهٔ ﴿وَ مَن یتوکَّل علی اللهِ فهو حَسبُه اِنَّ الله بالغُ اَمرِه﴾ گویای چیست و دربردارندهٔ کدام مفهوم است؟

۱) انسان اهل معرفت نمی‌داند که باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته‌هایش از ابزار و اسباب بهره جوید - حقیقت توکل بر خدا

۲) انسان اهل معرفت نمی‌داند که باید در راستای راهیابی به نیازها و خواسته‌هایش از ابزار و اسباب بهره جوید - شرایط توکل حقیقی

۳) انسان متوکل خداوند را تکیه‌گاه مطمئن خود می‌داند و در عین عمل به وظایف امورش را به خداوند واگذار می‌کند - حقیقت توکل بر خدا

۴) انسان متوکل خداوند را تکیه‌گاه مطمئن خود می‌داند و در عین عمل به وظایف امورش را به خداوند واگذار می‌کند - شرایط توکل حقیقی

۳ در برابر این استفهام که «چرا نمی‌توان بر غیر خدا تکیه کرد و به آنان پناه برد؟» کدام پاسخ درخور و شایسته است؟ قلم‌چی

۱) ﴿وَ مَن یتوکَّل عَلی اللهِ فهو حَسبُه اِنَّ الله بالغُ اَمرِه﴾

۲) ﴿قُل اَفَرَاَیتُم ما تَدعونَ مِن دونِ اللهِ اِن اَرادَنی اللهُ بِضُرٍّ ...﴾

۳) ﴿وَ عَسیٰ اَن تُحبّوا شَیئاً و هو شَرٌّ لَکُم ...﴾

۴) ﴿قُل افاتَخذتُم من دونِه اَولیاءِ لایَملِکون لاَنفُسِهِم ...﴾

۴ **با توجه به روایات حضرت علی (ع) خداوند با چه کسانی بیشتر از دیگران انس می‌گیرد و برای اصلاح کار چه کسانی از خود آن‌ها آماده‌تر است و این سخنان دربردارندهٔ چه پیامی است؟**

۱) کسانی که به خداوند عشق می‌ورزند - توکل‌کنندگان - بندگی خدا
۲) کسانی که به خدا عشق می‌ورزند - توکل کنندگان - اعتماد بر خدا
۳) فکر و اندیشه را به کار می‌بندند و با نیت خالص به خدا پناه می‌آورند - مؤمنان - اعتماد بر خدا
۴) فکر و اندیشه را به کار می‌بندند و با نیت خالص به خدا پناه می‌آورند - مؤمنان - بندگی خدا

۵ **با توجه به کلام امیرالمؤمنین (ع) اهل توکل اگر از تنهایی به وحشت بیفتد چه می‌کنند و در برابر مصائب چه حالتی دارند؟**

تجربی - ۹۵

۱) سررشتهٔ کارها را به خدا می‌سپارند - به آرمان‌های بزرگ می‌اندیشند.
۲) سررشتهٔ کارها را به خدا می‌سپارند - به درگاه خداوند پناه می‌برند.
۳) یاد خدا آن‌ها را آرام می‌کند - به آرمان‌های بزرگ می‌اندیشند.
۴) یاد خدا آن‌ها را آرام می‌کند - به درگاه خداوند پناه می‌برند.

۶ **پیامبر چه کسانی را سربار بقیهٔ امت می‌دانند و پیام آیهٔ شریفه ﴿اَلیسَ اللهُ بِکافٍ عَبدَوه﴾ چیست؟**

انسانی - ۹۸

۱) توکل‌کنندگانی که اهل کار و فعالیت نیستند. - اعتماد به خدا
۲) توکل‌کنندگانی که اهل کار و فعالیت نیستند. - بندگی خداوند
۳) کسانی که قدرت عزم و تصمیم‌گیری به توکل ندارند. - اعتماد به خدا
۴) کسانی که قدرت عزم و تصمیم‌گیری به توکل ندارند. - بندگی خداوند

۷ **با توجه به روایات امام صادق (ع) خداوند در مورد چه کسی می‌فرماید «از کارش چاره‌جویی می‌کنم گر چه همهٔ اهل آسمان‌ها و زمین علیه او برخیزند» و این سخن در ارتباط با کدام آیهٔ شریفه است؟**

۱) کسانی که قدرت عزم و تصمیم‌گیری بر توکل دارند - ﴿قُل اَفَاتخذتُم مِن دُونِه اَولیاءَ ...﴾
۲) کسانی که قدرت عزم و تصمیم‌گیری بر توکل دارند - ﴿قُل اَفَرایتُم ما تَدعونَ مِن دونِ اللهِ ...﴾
۳) کسانی که با نیت خالص به خداوند پناه می‌آورند - ﴿قُل افاتخذتم من دونه اولیاء ...﴾
۴) کسانی که با نیت خالص به خداوند پناه می‌آورند - ﴿قُل اَفَرایتُم ما تَدعونَ مِن دونِ اللهِ ...﴾

۸ **توکل به خدا به چه معناست و در چه دوره‌ای نیاز شدیدتری به توکل و اعتماد بر خداوند حس می‌شود و پیام کدام آیهٔ شریفه، حاکی از آن است؟** انسانی - ۹۸

۱) سپردن نتیجهٔ کارها به خدا - نوجوانی و جوانی - ﴿و لِتُجزَی کلُ نفسٍ بما کَسَبت و هُمْ لا یُظلَمونَ﴾

۲) سپردن انجام کارها به خدا - میانسالی و پیری - ﴿و لِتُجزَی کلُ نفسٍ بما کَسَبت و هُمْ لا یُظلَمونَ﴾

۳) سپردن انجام کارها به خدا - میانسالی و پیری - ﴿اِن اَرادنی اللهُ بِضُرٍ هَل هُنَّ کاشِفاتُ ضُرِّه﴾

۴) سپردن نتیجهٔ کارها به خدا - نوجوانی و جوانی - ﴿اِن اَرادنی اللهُ بِضُرٍ هَل هُنَّ کاشِفاتُ ضُرِّه﴾

۹ **آن‌جا که «قیام و خیزش همهٔ آسمان‌ها و زمین و هر چه در آن‌ها است، علیه انسان فاقد تأثیر است» زمانی است که ..... و استفاده از ابزار و اسباب در راه دستیابی به هدف نشان قبول ..... می‌باشد.**

۱) توکل به خداوند با شرایط واقعی صورت گرفته باشد - حکمت الهی

۲) اراده و مشیّت خداوند، حتمیت یافته باشد - حکمت الهی

۳) توکل بر خداوند با شرایط واقعی صورت گرفته باشد - علم الهی

۴) اراده و مشیّت خداوند، حتمیت یافته باشد - علم الهی

۱۰ **کدام مورد توضیح مناسبی برای عبارت «توکل در جایی درست است که انسان مسئولیت و وظیفهٔ خود را به خوبی انجام دهد» می‌باشد و کدام آیهٔ شریفه به آن اشاره دارد؟**

۱) فکر و اندیشه خود را به کار گیرد و با دیگران مشورت کند - ﴿اَلَیسَ اللهُ بکافٍ عَبدَهُ﴾

۲) با نیت خالص کارها را به خدا بسپارد و با دیگران مشورت کند - ﴿و کَفی بِنا حاسِبینَ﴾

۳) با نیت خالص کارها را به خدا بسپارد و با دیگران مشورت کند - ﴿اَلَیسَ اللهُ بکافٍ عَبدَهُ﴾

۴) فکر و اندیشهٔ خود را به دیگران بگیرد و با دیگران مشورت کند - ﴿و کَفی بِنا حاسِبینَ﴾

پاسخ تشریحی آزمون ۲

۱- گزینهٔ ۳ تجدید عهد با خدای متعال ضرورت دارد زیرا تصمیم بر ادامهٔ راه زندگی باید محکم‌تر از گذشته باشد. بیت «گر توکل می‌کنی ...» اشاره به شرایط توکل حقیقی دارد.

۲- گزینهٔ ۳ با توجه به آیهٔ ﴿وَ مَن یَتَوَکَّل عَلَی اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ ...﴾ انسان متوکل امورش را به خدا واگذار می‌کند - انسان متوکل خداوند را تکیه‌گاه مطمئن خود می‌داند.

۳- گزینهٔ ۲ آیهٔ ﴿قُلْ اَفَرَاَیتُم ما تَدعونَ ...﴾ بیانگر علت و چرایی توکل بر خداوند است و در واقع از آنجا که تنها خداوند ارادهٔ خیررسانی و دفع گزند دارد پس نمی‌توان به غیر او تکیه و توکل کرد.

۴- گزینهٔ ۲ حضرت علی (ع) در یکی از دعاهای خود می‌فرماید:
خدایا تو با آنان که بیشتر با تو عشق می‌ورزند ← بیشتر از دیگران انس می‌گیری
برای اصلاح کار آنان که بر تو توکل می‌کنند ← از خودشان آماده‌تری
این سخنان بیانگر توکل و اعتماد به خداوند است.

۵- گزینهٔ ۴ با توجه به دعای حضرت علی (ع)
اگر تنهایی توکل‌کنندگان را به وحشت اندازد یاد خدا آنان را آرام می‌کند.
اگر مصیبت‌ها بر توکل‌کنندگان فرو ببارد به درگاه خدا پناه می‌آورند.

۶- گزینهٔ ۱ توکل به معنای اعتماد بر خداوند است ← ﴿اَلَیسَ اللهُ بکافٍ عَبدَهُ﴾
روزی پیامبر(ص) به مردمی برخورد کرد که اهل کار و فعالیت نبودند در حالی که آن‌ها خود را از متوکلان می‌دانستند پیامبر(ص) خطاب به آن‌ها فرمود: «شما سربار دیگران هستید.»

۷- گزینهٔ ۴ امام صادق (ع) می‌فرماید: «خداوند به داود (ع) وحی کرد هر بنده‌ای از بندگانم به جای پناه بردن به دیگری با نیت خالص به من پناه آورد از کارش چاره‌جویی می‌کنم ...» این روایت بیانگر ارادهٔ خاص خداوند در خیررسانی است که با پیام آیهٔ شریفهٔ ﴿قُلْ اَفَرَاَیتُم ما تَدعونَ من دونِ اللهِ ...﴾ در ارتباط است.

۸- گزینهٔ ۴ توکل به معنای ← اعتماد بر خدا و سپردن نتیجهٔ کارها به خداوند است.
شدت نیاز به توکل ← در دورهٔ جوانی و نوجوانی
آیهٔ شریفه ﴿اِن ارادنِیَ اللهُ بضرٍ ...﴾ بیانگر توکل بر خدا و سپردن نتیجهٔ کارها به اوست.

۹- گزینهٔ ۱ هر کس با نیت خالص به خدا پناه آورد (علت) ← از کارش چاره‌جویی می‌کنم گر چه همهٔ اهل آسمان‌ها و زمین علیه او برخیزند (معلول).
ابزار و اسباب بنابر حکمت الهی برای رسیدن به نیازها و خواسته‌های انسان قرار داده شده است.

۱۰- گزینهٔ ۱ توکل زمانی درست است که انسان مسئولیت خود را به درستی انجام دهد یعنی فکر و اندیشهٔ خود را به کار گیرد، مشورت کند و عزم کند سپس بر خدا توکل نماید.
آیهٔ شریفهٔ ﴿اَلَیسَ اللهُ بکافٍ عَبدَهُ﴾ بیانگر کفایت خداوند بر توکل‌کنندگان است.

یازدهم

درس اول
صفحه ۷

◆ شناخت هدف زندگی

- آیهٔ: ﴿اِنَّ الخاسِرینَ الَّذینَ خَسِروا اَنفُسَهُم﴾ – در حقیقت، زیان‌کاران کسانی‌اند که خودشان را دچار زیان کرده‌اند.
- دعای امام سجاد (ع): «خدایا ایام زندگی مرا ...»

یازدهم

درس اول
صفحه ۸

◆ غفلت و بی‌توجهی به نیازهای برتر

- سوال‌هایی از قبیل چیستی «هدف انسان»، «آیندهٔ او» و «راه درست زندگی» از دغدغه‌های انسان‌های جستجوگر است.
- افراد جستجوگر برای خود و فرصت زندگی که در اختیارشان قرار گرفته ارزش قائل‌اند.
- این دغدغه و دل‌مشغولی مقدّس است و نشانهٔ بیداری و هوشیاری است.
- غفلت و بی‌توجهی به نیازهای برتر عواقب زیانباری دارد که روزی گریبان انسان را خواهد گرفت. روزی که دیگر کاری از او ساخته نیست.
- بیت «کاروان رفت و تو در خواب و بیابان در پیش ...»

◆ شیوهٔ هدایت خداوند

- خدای جهان آفریدگاری حکیم است – هیچ مخلوقی را بدون هدایت رها نکرده است – هر مخلوقی برای هدفی معین خلق شده و به سوی هدف خویش هدایت می‌شود (هدایت عام)
- آیهٔ: ﴿قالَ رَبُّنَا الَّذی اَعطیٰ کُلَّ شیٍ ...﴾

یازدهم

درس دوم
صفحه ۲۲

◆ علل وجود ادیان مختلف

- تمام پیامبران، پیامبران گذشته را تصدیق – خود را ادامه دهندهٔ راه آنان معرفی می‌کردند.
- پیامبر اکرم (ص) در سلسلهٔ انبیاء قرار دارد. ایشان خود را ادامه دهنده و تمام کنندهٔ کار انبیا معرفی کرده است – وعدهٔ آمدن پیامبر (ص) در تورات و انجیل داده شده بود – برخی از بزرگان یهودی و مسیحی رسالت پیامبر را انکار می‌کردند.
- منشأ اختلاف و چند دینی در دیدگاه قرآن: دسته‌ای از رهبران دینی که به خاطر حفظ منافع دنیوی (قدرت و ثروت) پیامبر جدید را انکار کردند.
- آیهٔ: ﴿وَ ما محمّد اِلّا رسولٌ قد خَلَت من قَبلِهِ الرُّسُل ...﴾

یازدهم

درس سوم
مقدمه درس

◆ آخرین پیامبر

- خداوند در قرآن کریم: پیامبر (ص) را «خاتم النبیین» معرفی می‌کند.
- پیامبر اکرم (ص): خود را به عنوان آخرین پیامبر الهی معرفی کرده است تا پس از ایشان، کسی ادعای پیامبری نکند.
- آیهٔ: ﴿و لکن رَسولَ اللهِ و خاتَمَ النَّبِیّینَ﴾

یازدهم

درس سوم
صفحه ۳۳

◆ دستور خداوند به مسلمانان

- خداوند در قرآن کریم به مسلمانان دستور می‌دهد که به تمامی پیامبران الهی و کتب آسمانی ایمان آورند.
- آیهٔ: ﴿قُولُوا آمَنَّا بِاللهِ وَ مَا اُنزِلَ اِلَیْنَا ...﴾
- اگر پیروان پیامبر قبلی از آمدن پیامبر جدید آگاه نشوند ← نزد خداوند عذر دارند – مطابق دین خود عمل کنند ← دریافت پاداش
- کسانی که دست به تحقیق بزنند اما نتوانند به حقایق دین جدید پی ببرند ← عذرشان پذیرفته است.
- کسانی که حقیقت را درک کرده اما به خاطر امیال دنیوی از آن پیروی نمی‌کنند ← مؤاخذه خواهند شد.

یازدهم

درس چهارم
صفحه ۴۱

◆ تناسب معجزهٔ هر پیامبر با زمان خود

- ۱- پیامبری حضرت موسی (ع) در دوران سحر و جادو: معجزهٔ حضرت موسی (ع) فراتر از ساحران و جادوگران بود - ساحران با دیدن معجزهٔ موسی (ع) ← ۱- به اعجاز آن اعتراف کردند. ۲- به خدای یگانه ایمان آوردند. ۳- نبوت حضرت موسی را تصدیق کردند.
- ۲- پیامبری حضرت عیسی (ع) در زمان پیشرفت علم پزشکی: شفا دادن به بیماری‌های غیرقابل درمان - زنده کردن مردگان
  - آیهٔ: ﴿أَنِّی قَدْ جِئتُکُم بآیَةٍ من رَبِّکُم ... ﴾

یازدهم

درس پنجم
صفحه ۵۶

◆ مسئولیت‌های پیامبر

- خداوند بر مؤمنان منت گذاشته است که رسولی از جنس خودشان برای آن‌ها ارسال کرده است ← ﴿لَقَد مَنَّ اللهُ عَلَی المُؤمِنینَ إذ بَعَثَ فِیهِم رَسُولاً مِن أَنفُسِهِم﴾
  - معلول: لَقَد مَنَّ اللهُ عَلَی المُؤمِنینَ
  - علت: إذ بَعَثَ فِیهِم رَسُولاً مِن أَنفُسِهِم
- دریافت و ابلاغ وحی یکی از مسئولیت‌های پیامبران بوده است ← «یَتلُو عَلَیهِم آیاتِهِ ... »
- مسئولیت دیگر پیامبران مرجعیت دینی و تعلیم تعالیم وحی بوده است ← ﴿یُعَلِّمُهُم الکِتابَ و الحِکمَةَ﴾

یازدهم

درس پنجم
صفحه ۵۸

◆ دلایل تشکیل حکومت (ضرورت تشکیل حکومت اسلامی)

- ضرورت حفظ استقلال جامعهٔ اسلامی
- قرآن کریم از مسلمانان می‌خواهد که سلطهٔ بیگانگان را نپذیرند و زیر بار آن‌ها نروند. این حکم قرآنی را «قاعدهٔ نفی سبیل» می‌گویند.
  - آیهٔ: ﴿وَ لَن یَجعَلَ اللهُ لِلکافِرینَ ... ﴾

یازدهم

درس ششم
صفحه ۷۳

سیره‌ها و ابعاد رهبری پیامبر (ص)

- برابری و اخوت اسلامی
- مبارزه با ارزش‌های جاهلی، تعصبات قومی و نژادی - باطل کردن نیت‌های غلط از جمله برتری عرب بر غیرعرب - ملاک برتری انسان‌ها را تقوای آن‌ها می‌دانست.
- آیه: ﴿یا أَیُّهَا النَّاسُ إِنّا خَلَقناکُم مِن ذَکَرٍ وَ أُنثی ... ﴾
- وجود شخصیت‌هایی همچون سلمان و بلال در میان یاران پیامبر(ص) گویای توجه ایشان به همهٔ انسان‌ها از هر نژادی بوده است.

یازدهم

درس ششم
صفحه ۷۶

برنامه‌ای برای وحدت مسلمانان

- خود را از سایر مسلمانان دور ندانیم و برای پیشرفت جهان اسلام و پیروزی و سربلندی مسلمانان در تمام نقاط جهان تلاش کنیم.
- حدیث پیامبر (ص): «مَن اَصبَحَ و لَم یَهتَمَّ بِاُمورِ المُسلِمینَ فَلَیسَ بِمُسلِمٍ» - کسی که صبح کند و در اندیشهٔ رسیدگی به سایر مسلمانان نباشد، مسلمان نیست.

یازدهم

درس هشتم
صفحه ۹۷

بخشی از فداکاری‌های حضرت علی (ع) در راه اسلام

- در شعب ابی‌طالب که پیامبر در محاصرهٔ اقتصادی قرار داشت ← به فرمان پدر، مسئولیت حفظ جان رسول خدا (ص) را برعهده گرفت.
- خوابیدن در جای پیامبر در هنگام توطئهٔ دشمنان برای کشتن رسول خدا (ص)
- رشادت و قهرمانی، استقامت و فداکاری در جنگ‌های بدر و احد
- شکست دادن پهلوان عرب «عمروبن عبدود» در جنگ خندق
- فتح قلعه‌های خیبر - شکستن بت‌های خانه کعبه در هنگام فتح آن شهر

یازدهم

درس هشتم
صفحه ۹۹

◆ بیان جایگاه علم امام علی (ع) توسط پیامبر (ص)

۱- دروغ می‌گوید ← کسی که می‌پندارد مرا دوست دارد در حالی که دشمنی و کینهٔ تو در دل اوست ← زیرا تو از من هستی و من از تو

۲- کسی که پیرو تو باشد ← به فلاح می‌رسد - کسی که از تو دوری گزیند ← به هلاکت می‌رسد.

۳- مثل تو و امامان از فرزندان تو ← کشتی نوح ← هرکس بر آن سوار شود، نجات می‌یابد و هرکس سرپیچی کند، هلاک می‌شود.

۴- مثل شما ← ستارگان آسمان ← چون ستاره‌ای غایب شود، ستاره‌ای دیگر طلوع می‌کند تا روز قیامت

یازدهم

درس هشتم
صفحه ۱۰۲

◆ سؤال یکی از یاران حضرت علی (ع) در جنگ جمل

مردی در جنگ جمل در یک سو علی (ع) را دید و در یک سو «طلحه و زبیر» و پرسید به راستی کدام یک بر حق است؟ وصی پیامبر(ص) مردان خوش‌سابقهٔ اسلام

پاسخ حضرت علی (ع):

شخصیت‌ها هستند که باید با مقیاس حق سنجیده شوند (نمی‌توان حق و باطل را به وسیلهٔ شخصیت‌ها شناخت)

برای شناخت اهل حق ابتدا باید حق را شناخت - برای شناخت اهل باطل ابتدا باید باطل را شناخت.

یازدهم

درس هشتم
صفحه‌های ۱۰۳ و ۱۰۴

◆ عدالت بی‌مانند حضرت علی (ع)

- ۱- حضرت علی (ع) به اصلاح امور پرداخت - فرمانروایانی همچون معاویه را برکنار کرد - در این کار به مصلحت اندیشی برخی از یاران خویش نیز عمل نکرد.
- ۲- حضرت علی (ع) در پاسخ به یاران خود که می‌گفتند: معاویه فردی دنیاطلب است و برکناری او سبب جنگ می‌شود فرمود: «من هیچ‌گاه گمراه‌کنندگان را کارگزار نخواهم کرد.»
- ۳- توجه به محرومان و فقیران - با اینکه دقیقاً نمی‌توانیم مانند ایشان عمل کنیم، می‌کوشیم خود را به این سرمشق بزرگ نزدیک کنیم.
- ۴- حضرت علی (ع) در نامه‌ای به فرماندار بصره که در یک مهمانی شرکت کرده بود که فقیران حضور نداشتند و غذاهای رنگارنگ چیده بودند نوشت: «من که امام شما هستم، از این جهان به دو جامهٔ کهنه، بسنده کرده ... »

یازدهم

درس دهم
صفحه ۱۲۷

◆ نمونه‌هایی از شخصیت‌های اسلامی

- یاران برجستهٔ رسول خدا (ص) ← سلمان فارسی، عمار، ابوذر، مقداد
- یارانی که توسط حضرت علی (ع) تربیت شدند:
  - اویس قرنی - کمیل بن زیاد - میثم تمار - رشید هجری ← پیشروان عرفان و معنویت
  - عبدالله بن عباس ← مفسر قرآن
  - مالک اشتر - محمدبن ابی بکر ← پیشتاز در جهاد و مبارزه
- امام سجاد (ع): در شرایط سخت بعد از عاشورا، علاقه‌مندان به اهل بیت را گردآورده و تعلیم داد.
  - ابوحمزهٔ ثمالی - سعید بن جبیر
- امام باقر (ع): عصر شکل‌گیری و حضور اندیشه‌های گوناگون و مذاهب مختلف در جامعه - منکران خدا به ترویج افکار خود می‌پرداختند - برگزاری جلسات مناظره میان مذاهب توسط مأمون عباسی
- بهره‌مندی از محضر ائمهٔ اطهار (ع) به شیعیان اختصاص نداشت.

درس یازدهم
صفحه ۱۳۵

◆ امامان به دو علت با حاکمان زمان خود مبارزه می‌کردند:

- اول: رهبری و ادارهٔ جامعه از جانب خداوند به آن‌ها سپرده شده بود: انجام این وظیفه ضروری بود - در صورت شرایط و امکانات حاکمان غاصب را برکنار کنند - تشکیل حکومت - اجرای قوانین دین - برقراری عدالت ← آیهٔ: ﴿لَقَد اَرسَلنَا رُسُلَنَا ...﴾
- دوم: حاکمان غاصب قوانین دین اسلام را زیرپا می‌گذاشتند : مبارزهٔ امامان با حاکمان - اصل امر به معروف و نهی از منکر - دفاع از حقوق مردم ← آیهٔ: ﴿اَلَم تَرَ اِلَی الَّذینَ یَزعُمُونَ اَنَّهُم آمَنُوا ...﴾

درس یازدهم
صفحه ۱۳۸

◆ مروری کوتاه بر مبارزهٔ امامان (ع)

- امام علی (ع): محروم ماندن از رهبری جامعه - سکوت به جهت حفظ نظام نوپای اسلامی - عدم گوشه‌گیری - انتقاد - یاری - حکومت پس از خلیفهٔ سوم - دستور به برکناری معاویه - برقراری عدالت
- امام حسن (ع): دستور جهاد علیه معاویه - معاویه با صرف هزینه‌های زیاد و با حیله‌ها و نیرنگ‌های گوناگون فرماندهان سپاه امام و مردم را با خود همراه ساخت - امضای قرارداد صلح برخلاف میل
- امام حسین (ع): در زمان معاویه ← جهاد نکرد (به مدت ۱۰ سال) - انتقادهای شدید - در زمان یزید ← قیام امام حسین در تبیین قیام خود علیه یزید می‌فرماید: ۱- به حق عمل نمی‌شود و کسی مانع باطل نمی‌گردد. ۲- اگر مردم زیر بار بیعت با کسی مثل یزید بروند، از اسلام چیزی باقی نمی‌ماند ...
- امام سجاد (ع): سرکوبی شیعیان و طرفداران اهل بیت از جمله توّابین
  - اقدامات امام سجاد (ع): گسترش معارف از طریق دعا - تجدید حیات نهضت شیعیان - تربیت انسان‌های معتقد و دارای بینش عمیق - ارتباط با علاقه‌مندان به اهل بیت.
  - ثمرهٔ اقدامات امام سجاد (ع): حضور فعال تشیع در جامعه به عنوان یک جریان بزرگ فکری و سیاسی

- امام باقر (ع): معرفی اسلام اصیل - آغاز یک نهضت علمی و فرهنگی
  - تربیت شاگردان و دانشمندان به منظور گسترش اعتقادات اهل بیت (ع) - پایه‌گذاری یک مدرسهٔ علمی در مدینه - تدریس معارف اصیل اسلامی - زیر سؤال بردن شایستگی حاکمان غاصب و جبار - بیان نظر اسلام دربارهٔ خلافت و امامت - به زید بن علی برادر خود اجازهٔ قیام نداد.
- امام صادق (ع): در شرایطی که عباسیان و علویان علیه امویان فعالیت می‌کردند مبارزهٔ امام صادق (ع) علنی‌تر شد - اجازهٔ قیام به زید بن علی عموی خود - اشتباهات مسلمانان - روی کار آمدن بنی عباس - دوران اختناق و سخت‌گیری - ادامهٔ جهاد علمی امام باقر (ع) توسط امام صادق (ع)

  امام کاظم (ع): دوران اختناق شدید - مبارزه به صورت آشکار و مخفی - تربیت شیعیان - زندان - شهادت به وسیله هارون
- امام رضا (ع):
  - دوران هارون عباسی ← دورانی بسیار سخت
  - دوران مأمون ← افزایش زمینهٔ فعالیت شیعیان - ولیعهدی امام رضا (ع) - شهادت
- سه امام آخر ← مرحلهٔ بسیار سخت برای شیعیان و علویان
  - امام جواد (ع): ارتباط معمولی و رفت و آمد به خانهٔ امام جواد (ع) مشکل بود.
  - امام هادی (ع): سامرا - پادگان نظامی - شهادت
  - امام حسن عسکری (ع): سامرا - پادگان نظامی - شهادت

◆ کتاب زیارت جامعهٔ کبیره

- توسط امام هادی (ع) بیان شده است.
- یک درس امام شناسی است و سبب شناخت بهتر امامت و ویژگی‌های ائمهٔ اطهار شده است.

◆ فعالیت وکلا و نمایندگان امامان

- در دوران سه امام آخر اوج گرفت
- کار وکلا: ارتباط پیوسته با شیعیان - تعیین وظایف آن‌ها
- تشکیل این نظام ارتباطی: ۱- مانع از هم‌پاشیدگی شیعیان در این دوره شد.
  ۲- زمینه را برای غیبت امام عصر (عج) آماده کرد.
- ارتباط از طریق وکیل با شروع غیبت کبری به پایان رسید.

یازدهم

درس سیزدهم

صفحه ۱۶۰ – تیتر تقویت معرفت و محبت به امام عصر

◆ **پیامبر (ص) به امام علی (ع) فرمودند:**

«بزرگ‌تریـن مردمـان در ایمان و یقین، کسـانی‌اند که در روزگاران آینـده زندگی می‌کنند، پیامبـران را ندیده‌انـد، امام آن‌ها در غیبت اسـت و فقط به سـبب خوانـدن قرآن کریم و احادیث معصومین (ع) (و تفکر در آن‌ها) ایمان می‌آورند.»

یازدهم

درس سیزدهم

صفحه ۱۶۱ – تیتر آماده کردن خود و جامعه برای ظهور

◆ **امام صادق (ع) در توصیف یاران مهدی (عج) فرمودند:**

«یاران مهدی مردمانی مقاوم، سرشـار از یقین، اسـتوارتر از صخره‌ها هستند، اگر به کوه‌ها روی آورند، آن‌ها را متلاشی می‌کنند»

یازدهم

درس چهاردهم

صفحه ۱۷۳

◆ **ضرورت پیروی از فقها**

مردمی که می‌خواهند بر اسـاس قوانین اسـلام زندگی کنند، اما به پیامبر و امام دسترسـی ندارند، باید به فقیهی که شرایط ویژه‌ای دارد، مراجعه کنند.

امام صادق (ع) می‌فرماید: «فَاَمّا مَن کانَ مِنَ الفُقَهاءِ صائِنًا لِنَفسِه حافِظاً لِدینِهِ مُخالِفاً لِهَواهُ مُطیعاً لِاَمرِ مَولاهُ فَلِلعَوامِ اَن یُقَلِّدوهُ ...»

یازدهم

درس پانزدهم

صفحه ۱۸۱

◆ **مردم سالاری دینی**

اسـلام حکومتی را پیشـنهاد می‌کند که قوانیـن آن حکومت، از جملـه ویژگی‌های رهبر بر اساس احکام دین باشد «اسلامی» و همچنین با حضور و دخالت مردم به وجود آمده باشد و با آرای مردم پیش برود «جمهوری»

در حکومت مردم سالاری دینی، مردم همواره در تعیین سرنوشت خود دخالت دارند.

- مردم با شـرکت در انتخاب‌های مختلف هم در امور کشـور دخالت می‌کنند و هم پایبندی خود را به اصل نظام اسلامی و قانون اساسی نشان می‌دهند.

◆ تفاوت حکومت مردم سالاری دینی با حکومت‌های غربی

- ۱- جمهوری اسلامی بر اساس قوانین اسلام تشکیل می‌شود.
- ۲- هـدف حکومت اسـلامی علاوه‌بر تلاش برای رفاه و آسـایش عمومـی، توجه مردم به کمال حقیقی و سـعادت ابدی اسـت. اما هـدف حکومت‌های غربی بـرآوردن تمایلات و خواسته‌های دنیوی مردم است و نسبت به ارزش‌های الهی کم‌توجه‌اند.

یازدهم
درس پانزدهم
صفحه ۱۸۳

◆ وظایف رهبری

- ولی فقیه می‌کوشـد رسـول خدا (ص) و امامان معصوم (ع) را سرمشق قرار دهد و با داشتن یک زندگی ساده و معمولی، پیوندی قلبی و عاطفی با مردم برقرار کند.
- با توجه به آیهٔ ﴿فَبِما رَحمَةٍ مِنَ اللهِ ...﴾، گذشـت، طلب آمرزش، مشـورت و توکل و عزم از جمله وظایف رهبر جامعهٔ اسلامی است.
- با توجه به آیهٔ ﴿یا أَیُّهَا النَّبِیُّ اِتَّقِ اللهَ ...﴾، پروا از خداوند و عدم اطاعت و پیروی از کافران و منافقان از جمله وظایف جامعهٔ اسلامی است.

یازدهم
درس پانزدهم
صفحه ۱۸۹

◆ آمادگی برای حکومت جهانی امام عصر (عج)

- برقراری حکومت اسلامی
  - یک ضرورت اساسی در اجرای احکام اسلامی است.
- بـه مؤمنـان و منتظران فرصت می‌دهد کـه در حد توان: آنچه برای ظهور لازم اسـت فراهم سـازند – امکان مقابله با توطئه‌ها و تهاجم‌ها فراهم می‌شود – معتقدان می‌توانند آرمان مهدویت را در جهان گسترش دهند.
- ولایت و حکومت اسلامی، قلعهٔ محکمی است که منتظران ظهور امام عصر با پشتوانهٔ آن، می‌توانند خود را برای ظهور آماده کنند و این یکی از مصداق‌های دقیق انتظار فرج است.

یازدهم

درس هفدهم

صفحه ۲۱۶

نکتهٔ مهم

- برای اینکه ازدواج موفق داشته باشیم که هم به جدایی منجر نشود و هم آرامش و خوشبختی را به دنبال داشته باشد، لازم است چهار هدف، پاسخ به نیاز جنسی، انس با همسر، رشد و پرورش فرزندان و رشد اخلاقی و معنوی را درنظر داشته باشیم و چهارمین هدف را در اولویت قرار دهیم.
- اگر تنها اولین هدف در اولویت قرار گیرد: اختلافات ظاهر می‌شوند، دوری روحی و روانی یا همان طلاق عاطفی زندگی را خسته کننده می‌کند.

آزمون ۳

مبحث آزمون	زمان پیشنهادی	صفحات پاسخ
پایهٔ یازدهم	۷ دقیقه	۳۰ و ۳۱

۱ «هدایت عمومی متناسب با تقدیرات الهی» نشان‌دهندهٔ چیست؟ انسانی - ۹۸

۱) خدای جهان آفریدگاری حکیم بوده و عالم را هدفمند آفریده است.
۲) تمایز بنیادین انسان از سایر مخلوقات موجب برتری او شده است.
۳) راه‌های دستیابی به نیازها برای انسان مشخص شده و ناکامی توجیهی ندارد.
۴) آفریدگار جهان دو حجت برای مخلوقات قرار داده و بدون آن‌ها هدایت معنا ندارد.

۲ قرآن کریم، کارهای خارق‌العادهٔ پیامبران برای اثبات نبوت را چه نامیده است و کدام آیهٔ شریفه، به کار خارق‌العادهٔ حضرت عیسی (ع) اشاره دارد؟ انسانی - ۹۸

۱) آیت - ﴿أَنِّی أَخْلُقُ لَکُمْ مِنَ الطِّینِ کَهَیْئَةِ الطَّیْرِ فَأَنْفُخُ فِیهِ فَیَکُونُ طَیْرًا بِإِذْنِ اللهِ﴾
۲) معجزه - ﴿أَنِّی أَخْلُقُ لَکُمْ مِنَ الطِّینِ کَهَیْئَةِ الطَّیْرِ فَأَنْفُخُ فِیهِ فَیَکُونُ طَیْرًا بِإِذْنِ اللهِ﴾
۳) آیت - ﴿وَ مَا کُنْتَ تَتْلُوا مِنْ قَبْلِهِ مِنْ کِتَابٍ وَ لَا تَخُطُّهُ بِیَمِینِکَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ﴾
۴) معجزه - ﴿وَ مَا کُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ کِتَابٍ وَ لَا تَخُطُّهُ بِیَمِینِکَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ﴾

۳ از دقت در پیام کدام آیهٔ شریفه، مسئولیت مرجعین دینی پیامبر اکرم (ص) استنباط می‌شود؟ انسانی - ۹۸

۱) ﴿یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَطِیعُوا اللهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْکُمْ ...﴾
۲) ﴿أَلَمْ تَرَ إِلَی الَّذِینَ یَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَیْکَ وَ مَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِکَ ...﴾
۳) ﴿لَقَدْ مَنَّ اللهُ عَلَی الْمُؤْمِنِینَ إِذْ بَعَثَ فِیهِمْ رَسُولًا مِنْ أَنْفُسِهِمْ یَتْلُوا عَلَیْهِمْ آیَاتِهِ ...﴾
۴) ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَیِّنَاتِ وَ أَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْکِتَابَ وَالْمِیزَانَ لِیَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ ...﴾

۴ حضرت علی (ع) در اعتراض به چه کسی شیوهٔ صحیح زندگی حاکم را توضیح داد و در پایان از همگان خواست چگونه امام جامعه را یاری کنند؟ انسانی - ۹۸

۱) فرماندار بصره که در یک مهمانی شرکت کرده بود و فقیران حضور نداشتند و غذاهای رنگارنگ چیده بودند - پارسایی، تلاش، پاکدامنی و درستکاری
۲) یکی از بستگان حاکم که در کوفه زندگی می‌کرد و برای تأمین خانواده‌اش از بیت‌المال سهم بیشتی تقاضا کرده بود - پارسایی، تلاش، پاکدامنی و درستکاری
۳) یکی از بستگان حاکم که در کوفه زندگی می‌کرد و برای تأمین خانواده‌اش از بیت‌المال سهم بیشتری تقاضا کرده بود - میانه‌روی، انصاف، عدالت و ساده‌زیستی
۴) فرماندار بصره که در یک مهمانی شرکت کرده بود و فقیران حضور نداشتند و غذاهای رنگارنگ چیده بودند - میانه‌روی، انصاف، عدالت و ساده‌زیستی

۵ **ملاک رسـول خدا (ص) در تقسـیم‌بندی افراد جامعه چه بود و کدام آیهٔ شریفه مؤید آن می‌باشد؟** انسانی - ۹۸

۱) رعایت تقوای الهی - ﴿یَا أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاکُمْ مِنْ ذَکَرٍ وَ أُنْثَیٰ وَ جَعَلْنَاکُمْ شُعُوبًا وَ قَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ...﴾

۲) رعایت تقوای الهی - ﴿لَقَدْ کَانَ لَکُم فِی رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ کَانَ یَرْجُو اللهَ وَ الْیَوْمَ الآخِرَ ...﴾

۳) افزایش معرفت به خداوند - ﴿یَا أَیُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاکُمْ مِنْ ذَکَرٍ وَ أُنْثَی وَ جَعَلْنَاکُمْ شُعُوبًا وَ قَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا ...﴾

۴) افزایش معرفت به خداوند - ﴿لَقَدْ کَانَ لَکُم فِی رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ کَانَ یَرْجُو اللهَ وَ الْیَوْمَ الآخِرَ ...﴾

۶ **حضرت علی (ع) در صحبت با مردی که در جنگ جمل دچار شـک و تردید شـده بود، کدام معیار را برای تمیز حق و باطل جریان‌ها و شخصیت‌ها معرفی کردند؟** انسانی - ۹۸

۱) ابتدا حق را بشناس تا بتوانی اهل آن را بشناسی.

۲) ملاک، عمل به حق است نه سابقهٔ آن در جنگ.

۳) ابتدا حق را بشناس تا به وسیلهٔ آن باطل شناخته شود.

۴) چون حضرت علی (ع) با حق است پس حق با علی (ع) است.

۷ **مهم‌ترین اقدام امام سجاد (ع) چه بود و این فعالیت کدام ثمره را به همراه داشت؟** تجربی - ۹۷

۱) تجدید بنای سازمان تشیع - تربیت هزاران شاگرد در سایهٔ مبارزات علنی بر علیه بنی‌امیّه در جامعه

۲) تجدید بنای سازمان تشیع - حضور فعال تشیع به عنوان یک جریان بزرگ فکری و سیاسی در جامعه

۳) پایه‌گذاری یک مدرسهٔ علمی بزرگ - تربیت هزاران شاگرد در سایهٔ مبارزات علنی برعلیه بنی‌امیّه در جامعه

۴) پایه‌گذاری یک مدرسهٔ علمی بزرگ - حضور فعال تشیع به عنوان یک جریان بزرگ فکری و سیاسی در جامعه

۸ **عامل مهم جلوگیری از سـلطهٔ بیگانگان و تنظیم روابط جامعه بر مبنای قاعدهٔ نفی سـبیل کدام است؟** ریاضی - ۹۷

۱) جلوگیری از دستیابی ستمگران به منابع مادی و معنوی جامعه

۲) استقلال جامعهٔ اسلامی در جهات مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی

۳) تشکیل حکومت اسلامی با آن رهبری که خداوند معین فرموده است.

۴) دقت در فرمان الهی مبنی بر حرمت انجام دستورات طاغوت

۹ **اگر بگوییم «مردمی که می‌خواهند بر اساس قوانین اسلام زندگی کنند اما به امام و پیامبر دسترسی ندارند، باید به فقیهی که شرایط ویژه‌ای دارد مراجعه نمایند» پیام کدام عبارت شریفه را ترسیم کرده‌ایم؟**

۱) ﴿و ما کان المؤمنون لینفرو کافه فلولا نفرمن کل فرقه منهم طائفه لیتفقهوا ...﴾
۲) ﴿فاما من کان من الفقها صانئاً لنفسه حافظا لدینه مخالفاً لهواهُ مطیعاً ...﴾
۳) ﴿و اما الحوادث الواقعه فارجعوا الی رواه حدیثنا فانهم حجتی علیکم و انا حجة الله﴾
۴) ﴿یا ایها الذین آمنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم ...﴾

۱۰ **چرا برقراری حکومت اسلامی در عصر غیبت کبری یک ضرورت اساسی است؟**

۱) اجرای احکام اسلامی - جلوگیری از هرج و مرج
۲) اجرای احکام اسلامی - ایجاد آمادگی برای ظهور
۳) برقرار حکومت عدل جهانی - جلوگیری از هرج و مرج
۴) برقراری حکومت اسلامی - ایجاد آمادگی برای ظهور

پاسخ تشریحی آزمون ۳

۱- گزینهٔ ۱ خدای جهان، آفریدگاری حکیم است، نه تنها انسان بلکه هیچ مخلوقی را بدون هدایت رها نکرده است. او هر مخلوقی را برای هدفی معین خلق می‌کند و برای رسیدن به آن هدف، هدایت می‌کند. پس هدایت یک اصل عام و همگانی است.

۲- گزینهٔ ۱ قرآن کریم کارهای خارق‌العادهٔ پیامبران را آیت و اندیشمندان اسلامی این کارهای خارق‌العاده را معجزه می‌نامند. آیهٔ شریفهٔ ﴿أَنِّی أَخْلُقُ مِنَ الطِّینِ ...﴾ معجزهٔ حضرت عیسی (ع) را بیان کرده است.

۳- گزینهٔ ۳ با توجه به آیهٔ ﴿لَقَد مَنَّ اللهُ عَلَی المُؤمِنینَ ...﴾ عبارت «یعلمهم» بیانگر مسئولیت مرجعیت دینی و عبارت «یتلو» اشاره به دریافت و ابلاغ وحی دارد.

۴- گزینهٔ ۱ نامهٔ حضرت علی (ع) که فرمودند «با پارسایی و تلاش و پاکدامنی و درستکاری مرا یاری نمایید» خطاب به فرماندارش در بصره بود که در یک مهمانی شرکت کرده بود که فقیران حضور نداشتند و غذاهای رنگارنگ چیده شده بود.

۵- گزینهٔ ۱ ملاک رسول خدا (ص) در تقسیم‌بندی، تقوای انسان‌ها بود و سر لوحهٔ کار آن حضرت آیهٔ شریفهٔ ﴿یا اَیُّها النّاسُ اِنّا خَلَقناکُم مِن ذَکَرٍ وَ اُنثیٰ ...﴾ بود.

۶- گزینهٔ ۱ حضرت علی (ع) در پاسخ به مردی که در جنگ جمل دچار شک و تردید میان حق و باطل شده بود فرمودند: «ابتدا حق را بشناس تا بتوانی اهل آن را بشناسی ... »

۷- گزینهٔ ۲ امام سجاد (ع)، در کنار گسترش معارف از طریق دعا، به تجدید حیات نهضت شیعیان پرداخت. به سبب اقدامات امام سجاد (ع) تشیع به عنوان یک جریان بزرگ فکری و سیاسی در جامعه حضور فعال پیدا کرد.

۸- گزینهٔ ۳ تشکیل حکومت اسلامی، مانع سلطهٔ بیگانگان می‌شود و هم می‌تواند روابط سیاسی، اقتصادی و فرهنگی را با سایر کشورها به گونه‌ای تنظیم کند که جامعهٔ اسلامی استقلال خود را در جهات مختلف حفظ نماید.

توجه **تشکیل حکومت اسلامی ← حفظ استقلال جامعهٔ اسلامی ← جلوگیری از سلطهٔ بیگانگان (پس عامل مهم همان تشکیل حکومت است.)**

۹- گزینهٔ ۲ با توجه به حدیث امام صادق (ع) که فرمودند «فاما من کان من الفقها ... » مردم در صورت عدم دسترسی به پیامبر باید به فقیهی مراجعه کنند که شرایط ویژه را دارا باشد. نگهدارندهٔ نفس - نگهبان دین - مخالفت کننده با هوس - فرمان بردار مولایش باشد ← از شرایطی است که امام صادق (ع) بیان فرمودند.

۱۰- گزینهٔ ۲ برقراری حکومت اسلامی علاوه‌بر این که یک ضرورت اساسی در اجرای احکام اسلامی است، به مؤمنان و منتظران مهدی (عج) فرصت می‌دهد که در حد توان آنچه را برای ظهور لازم است فراهم سازند.

دوازدهم

درس اول - پاسخ به یک پرسش

صفحه ۸

◆ **برخی می‌پرسند: چرا موجودات این جهان باید به آفریننده نیاز داشته باشند اما خود آفریننده به خالق نیاز نداشته باشد؟**

- این استدلال که هر موجودی به آفریننده نیاز دارد صحیح نیست.
- اگـر تصور کنیم در جهان سلسـلهٔ علت‌ها و معلول‌ها تا بی‌نهایـت ادامه می‌یابد و به علتی ختم نمی‌شود ازنظر عقلی محال است.
- عقـل انسـان نمی‌گوید هر موجودی به آفرینـنـده نیاز دارد، بلکه ذهن مـا اگر موجودی را ببینـد که قبلاً نبـوده و بعد پدید آمده، در اینجا می‌گوید «پدیـده» نمی‌تواند خود به خود پدید آید و حتماً آفریننده‌ای آن را پدید آورده است.

دوازدهم

درس اول - پاسخ به یک پرسش

صفحه ۱۳

◆ **چگونه می‌توان خدا را دید؟**

- رؤیت خداوند با چشم مادی، نه تنها در این جهان بلکه در جهان آخرت نیز ناممکن است.
- آیهٔ: ﴿لا تُدرِکُهُ الاَبصارُ و هُوَ یُدرِکُ ...﴾
- ابیات: «به نام خداوند جان و خرد ...»
- نوعی از دیدن وجود دارد که از برترین هدف‌های زندگی است و هر کس باید برای رسیدن به چنین دیدنی تلاش کند ← دیدن به وسیلهٔ قلب و ملاقات با خداوند
- بیت: «دوست نزدیک‌تر از من به من است ...»

دوازدهم

درس دوم
صفحه ۲۵

◆ **چند نکتهٔ تکمیلی**

۱) قرآن کریم تأثیر داشتن موجودات گوناگون را در عالم یادآوری کرده است:
- آیهٔ: ﴿در عسل برای مردم شفاست﴾
- آیهٔ: ﴿من برایتان از خاک پرنده‌ای می‌سازم ...﴾ ← از زبان حضرت عیسی (ع)
- برای قبول توحید در ربوبیت، می‌توان با قبول اثر مخلوقات، این اثر را از خداوند بدانیم نه مستقل و بی‌نیاز از خداوند.
- انسان موحد زمانی که بنده‌ای از بندگان خدا به او احسان می‌کند و نیازی از نیازهایش را برطرف می‌سازد، هم از آن انسان تشکر می‌کند و هم شکرگزار خداوند می‌شود.
- حدیث امام رضا (ع) : «مَن لَم یَشکُرِ المُنعِمَ مِنَ المَخلوقینَ ...»

۲) طی کردن مراحل کمال و قرب الهی با ایمان و عمل صالح و پیمودن صراط مستقیم.
- ایمان + عمل صالح + پیمودن صراط مستقیم ← مراحل کمال و قرب الهی
- کسانی که مراحل کمال را می‌پیمایند و به قرب الهی می‌رسند: پاداش‌هایی دریافت می‌کنند که کرامات و عنایات به مخلوقات جلوهٔ کوچکی از آن است.
- نظام خلقت مبتنی بر حق است ← انسانی که در مسیر بندگی پیش رود در پیشگاه خداوند منزلتی می‌یابد و قدرتی پیدا می‌کند (قانونمندی الهی)
- آصف بن برخیا، در یک لحظه تخت بلقیس (ملکهٔ سبا) را از مسافتی طولانی منتقل کرد. وزیر سلیمان نبی(ع)

دوازدهم

درس چهارم
ابیات صفحه ۵۰

◆ **دریافت پاداش‌های وصف‌ناشدنی**

- بیت «بندگی کن تا که سلطانت کنند ...» و «همچو سلمان در مسلمانی بکوش ...» بیانگر آن است که بندگی خالصانهٔ خداوند موجب کسب خوبی‌ها و زیبایی‌ها و دست‌یابی به محبوب و مقام قرب الهی می‌شود.
- بیت «خوی حیوانی سزاوار تو نیست ...» بیانگر آن است که لازمهٔ انسانیت، گذر از توجه به تمایلات دانی و نفس اماره است.
- با توجه به بیت «چون نداری درد ...» دغدغه و دل‌مشغولی نشانهٔ بیداری و هوشیاری است (درس ۱ - یازدهم)
- بیت «بندهٔ شیطانی و داری امید ...» ← بیانگر آن است که بندگی خدا مستلزم ترک بندگی شیطان است.

دوازدهم
درس پنجم
صفحه ۶۱

◆ ذکر نمونه

- در جنگ صفین مردی از امام علی (ع) پرسید: «اگر رفتن ما به جنگ بنابر قضا و قدر الهی بوده پس رنج‌های این سفر آیا به حساب خدا گذاشته خواهد شد و نباید انتظار پاداشی داشته باشیم؟
- حضرت علی (ع) فرمودند: «خداوند به شما سه اجر بزرگ عنایت فرمود
  - اجر رفتن به جنگ
  - اجر ماندن در جنگ — با اختیار خود انسان
  - اجر بازگشت از نبرد
- اگر قضا و قدر حتمی و جبری بود، پاداش و مجازات بیهوده و باطل می‌شد.»

دوازدهم
درس پنجم
صفحه ۶۲

◆ پاسخ به یک پرسش

- سؤال: «اگر خداوند از قبل، سرنوشت و آیندهٔ مرا می‌داند، تلاش و ارادهٔ من دیگر نمی‌تواند نقشی در آینده‌ام داشته باشد ...»
- پاسخ:
  - قیاس علم الهی با علم انسان نادرست است و این قیاس از لغزشگاه‌هایی است که قرآن نسبت به آن هشدار داده است.
  - علم الهی: پایان و نتیجهٔ امور و فرایند انجام حوادث را در برمی‌گیرد – آگاهی نسبت به تصمیم‌گیری‌های طول فرایند – سلسلهٔ تصمیم‌ها و عوامل دیگرِ مؤثر در آن فرایند را شامل می‌شود.
  - علم انسان، براساس پیش‌بینی یا حدس و گمان و اطلاعات محدود – منحصر به نتیجهٔ پایانی فرایند
  - علم خداوند براساس علم به تمام عوامل و جزئیات است، نه یک پیش‌بینی صرف دربارهٔ نتیجه

دوازدهم
درس ششم
صفحه ۷۱

◆ پاسخ به یک پرسش

سؤال: چگونه هر حادثهٔ تلخ یا شیرین می‌تواند وسیلهٔ ابتلاء و امتحان ما باشد؟

پاسخ:

امتحانات الهی تنها به لحظات سرنوشت‌ساز و استثنایی زندگی اختصاص ندارد بلکه هر ساعت از عمر ما با دهها امتحان الهی همراه است و شکست و پیروزی ما لحظه به لحظه در پروندهٔ اعمالمان ثبت می‌شود.

نمونه‌ای از امتحانات الهی:

- وقتی افرادی را که با آن‌ها روبه‌رو می‌شویم قضاوت می‌کنیم.
- وقتی با هر عملی که انجام می‌دهیم حریم واجبات و محرمات را رعایت می‌کنیم.
- وقتی در هنگام حضور میان مردم، حقوق دیگران را رعایت می‌کنیم.

انسان مؤمن سعی می‌کند نوع و سبک زندگی خود را به گونه‌ای قرار دهد که در آزمایشات الهی سربلند بیرون آید.

دوازدهم
درس ششم
صفحه ۷۵

◆ ذکر نمونه

بخشی از خطبهٔ حضرت زینب (س) در شام و در برابر یزید: «ای یزید آیا گمان برده‌ای حال که جای‌جای زمین و آفاق آسمان را بر ما گرفتی و بستی و ما چونان کنیزان رانده شدیم ...»

این سخنان در ارتباط با آیهٔ ﴿سَنَسْتَدرِجُهُم مِن حَیثُ لا یَعلَمونَ﴾ و بیانگر سنت املاء و استدراج است.

دوازدهم

درس هفتم
صفحه ۸۵

◆ پاسخ به یک پرسش

سؤال: با توجه به این سخن که «انسان از هر چیزی منع شود، نسبت به آن حریص‌تر می‌شود» آیا محدود کردن تمایلات مادی و حیوانی انسان در احکام الهی، سبب حریص‌تر شدن انسان و طغیان آن میل نمی‌شود؟

پاسخ:

۱) احکام الهی انسان را از توجه به امیال مادی منع نمی‌کند (توصیه به استفادهٔ متعادل)

۲) انسان به چیزی حرص می‌ورزد که هم از آن منع شود و هم نسبت به آن تحریک شود. (حریص شدن انسان نسبت به برخی امیال مانند میل جنسی به خاطر تحریک انسان‌ها توسط برخی رسانه‌ها، فیلم‌ها و ... است.)

۳) برخی افراد منافع و تجارتشان در گسترش و افراط در تمایلات مادی است و به دنبال حریص‌تر شدن مردم هستند. ← آیهٔ ﴿یُریدُ الَّذینَ یَتَّبِعونَ الشَّهَواتِ ...﴾

دوازدهم

درس هشتم
صفحه ۹۸

◆ پاسخ به یک پرسش

اما باقر (ع) می‌فرماید: «گناهان مؤمن وقتی که از آن‌ها توبه می‌کند بخشیده شده است پس مؤمن باید بعد از توبه کردن عمل را از نو آغاز کند ...»

محمد بن مسلم از امام باقر (ع) سؤال کرد: اگر مؤمن بعد از توبه و استغفار باز هم به سمت گناه رود و این توبه شکستن را بارها تکرار کند و از خدا طلب بخشش نماید، باز هم قبول است؟

پاسخ امام باقر (ع): «هر وقت مؤمن با استغفار و توبه به سوی خدا بازگردد خدا هم با بخشش به سوی او باز می‌گردد ...»

آیهٔ: ﴿اوست که توبهٔ بندگانش را می‌پذیرد و گناهان را می‌بخشد ...﴾

حدیث امام باقر (ع): «مراقب باش مؤمنین را از رحمت الهی مأیوس نکنی.»

دوازدهم — درس هشتم
صفحه ۹۹

◆ **ابیات: داستان پادشاه و شخصی که درخت خار کاشته بود.**

- چون به جِد حاکم بدو گفت این بکَن / گفت آری برکنم روزیش من
- مدتی فردا و فردا وعده داد / شد درخت خارِ او محکم‌نهاد

امروز و فردا کردن توبه (تسویف)

- تو که می‌گویی که فردا، این بدان / که به هر روزی که می‌آید زمان
- آن درخت بَد جوان‌تر می‌شود / وین کَنَنده پیر و مضطر می‌شود
- خاربن در قوّت و برخاستن / خارکن در پیری و در کاستن
- خاربن هر روز و هر دم سبزتر / خارکن هر روز زار و خشک‌تر
- او جوان‌تر می‌شود تو پیرتر / زود باش و روزگار خود مَبَر

توبه در جوانی آسان‌تر است.

دوازدهم — درس هشتم
صفحه ۱۰۳

◆ **امام خمینی (ره) خطاب به جوانان می‌فرماید:**

- «هر چه زودتر دامن همت به کمر بزن و عزم را محکم و اراده را قوی کن و از گناهان، تا در سن جوانی هستی یا در حیات دنیایی به سر می‌بری، توبه کن و مگذار فرصت خدا داد از دستت برود.»

دوازدهم — درس یازدهم
صفحه ۱۳۳

◆ **ترسیم اوضاع اجتماعی و فرهنگی پیش از اسلام در کلام حضرت علی (ع)**

- ملت‌ها درخواب عمیق فرو رفته - فراگیر شدن فساد و فتنه در جهان - زبانه کشیدن آتش جنگ
- مذاهب پراکنده - خواسته‌های متناقض - روش‌های متفاوت
- اطاعت از شیطان - علم‌های شیطان توسط مردم به حرکت در آمده بود.
- مردم بدترین کیش و آیین را داشتند.
- زندگی در میان سنگ‌های سخت و مارهای زهرآلود - خوردن غذای ناگوار - ریختن خون یکدیگر
- در میان مردم بت‌ها جای داشت و مردم را گناه، فراگرفته بود.
- مردم خدا را شبیه سایر مخلوقات می‌دانستند و برخی غیر او را پرستش می‌کردند.

◆ **نمونه‌ای از وضعیت پیش از اسلام در شبه جزیرهٔ عربستان**

- بسیاری از مردم داشتن دختر را ننگ می‌شمردند و با آمدن فرزند دختر خشمگین می‌شدند.
- در قبایل، غارت، دزدی، برده‌داری و داد و ستدهای نادرست رواج داشت.
- کعبه مرکز بت‌های مختلف شده بود و بسیاری، ارواح و ماه و ستاره می‌پرستیدند.

◆ **وضعیت مردم پیش از اسلام در خارج از شبه جزیرهٔ عربستان**

- جهان آمیزه‌ای از تهی‌دستی و محرومیت بود.
- با اندیشه‌های خشکیده و غرض‌آلود کشیشان و تجمل‌پرستی درباریان آمیخته شده بود.
- خسرو پرویز خود را آدمی فناناپذیر از میان خدایان می‌دانست.
- در پادشاهی ساسانی حدود یک درصد کل جمعیت همه چیز را در اختیار داشتند و سایر مردم از حقوق اولیه و اساسی خویش محروم بودند.

دوازدهم

درس یازدهم

صفحه ۱۳۵

مسئولیت پیامبر و مردم جامعه برای برقراری جامعهٔ توحیدی هود / ۱۱۲

فَاستَقِم کَما اُمِرتَ	پس تو چنان که مأموری استقامت کن
وَ مَن تابَ مَعَکَ	و کسی که با تو همراهی می‌کند
وَ لا تَطغَوا	و طغیان نکنید
اِنَّه بِما تَعمَلونَ بَصیرٌ	خدا به هر آنچه شما می‌کنید بصیر است.

خداوند در این آیه از پیامبر (ص) می‌خواهد که نه تنها خودش، بلکه جامعه را برای برقراری جامعهٔ توحیدی و تمدن اسلامی به پایداری و استقامت در راه دعوت کند.

دوازدهم

درس یازدهم

صفحه ۱۳۹

◆ **حضرت علی (ع) در مورد رشد و بالندگی علم و فرهنگ فرمودند:**

- «منزلت عالم و دانشمند، والاتر از کسی است که با کوشش، روزها را به روزه می‌گذراند و شب‌ها را به عبادت سپری می‌کند.»

دوازدهم
درس یازدهم
صفحه ۱۳۹

◆ **حضرت امام رضا(ع) در حدیثی مفصل در ارزش علم از پیامبر(ص) نقل می‌کند:**

- اگر آموختن علم با هدف الهی همراه باشد، کار نیک (حسنه) تلقی می‌شود.
- علم آموزی، عبادت است و مذاکرهٔ علمی، تسبیح و تقدیس پروردگار.
- عمل و رفتار هماهنگ با علم، جهاد در راه خداست.
- فرشتگان شیفتهٔ دوستی با دانشمندان‌اند و با درود و تحیات خویش به آنان تهنیت می‌گویند.

دوازدهم
درس یازدهم
صفحه ۱۴۰

عدالت اقتصادی — ماعون / ۱ تا ۳

اَرَاَیتَ الّذی	آیا دیدی کسی را که
یُکَذِّبُ بالدّینِ	روز جزا را انکار می‌کرد
فَذلِکَ الَّذی	این همان شخص است که
یَدُعُّ الیَتیمَ	یتیم را از خود می‌راند
وَ لا یَحُضُّ	و ترغیب نمی‌کند کسی را
عَلی طَعامِ المِسکینِ	بر اطعام فقیر

۱ توجه به عدالت و حقوق مردم

۲ یکی از ابعاد عدالت، عدالت اقتصادی است که قرآن کریم تفاوت انسان دین‌دار و بی‌دین را در آن دانسته است.

۳ ارتباط با آیهٔ: ﴿لَقَد اَرسَلنا رُسُلَنا بِالبَیِّناتِ ...﴾

۴ ارتباط با حدیث پیامبر: «برترین جهاد، سخن حقی است ...»

دوازدهم

درس هفتم
در گرو کار خویش

آیـــات

نقش قدرت اختیار در تعیین سرنوشت

شمس / ۸ تا ۱۰

فَاَلهَمَها فُجورَها وَ تَقواها	آنگاه [تشخیص] بدکاری و پرهیزکاری را به آن [نفس انسان] الهام کرد.
قَد اَفلَحَ مَن زَکّاها	که هر کس آن را پاک گردانید، قطعاً رستگار شد.
وَ قَد خابَ مَن دَسّاها	و هر کس آن را آلوده کرد، قطعاً محروم شد.

۱ در این آیه یک بشارت (پاکی نفس) و یک انذار (برحذر ماندن از آلودگی) وجود دارد.

۲ انسـان به کمک اختیار می‌تواند مراحل کمال را بپیماید و یا می‌تواند در مسـیر شقاوت پیش رود و هلاکت خود را رقم بزند.

۳ انسان در گرو کار خویش است. (سنت تأثیر اعمال در سرنوشت)

ارتباط با بیت: «رسد آدمی به جایی که به جز خدا نبیند . . .»
تزکیهٔ نفس رمز سعادت و رستگاری است. (درس ۹ – دوازدهم)
این آیه اشاره به گرایش به نیکی از سرمایه‌های انسان دارد. (درس ۲ – دهم)

نقش ایمان ضعیف در دوری از گناه

روم / ۱۰

ثُمَّ کانَ عاقِبَةَ الَّذینَ اَساءُوا السّوأی	توصیف	سپس سرنوشت آنان که مرتکب گناه شدند
اَن کَذَّبوا بِآیاتِ اللهِ وَ کانوا بِها یَستَهزِئونَ	ثمره	چنین شد که نشانه‌های الهی را تکذیب کردند و آن نشانه‌ها را به باد تمسخر می‌گرفتند

۱ انسـانی که ایمان ضعیفی دارد، اگر ایمان خود را تقویت نکند و به گناه آلوده شـود، به‌تدریج به گناه عادت می‌کند و به جایی می‌رسـد که همین ایمان ضعیف را هم از دسـت می‌دهد و همهٔ حقایق، حتی خدا را انکار می‌کند.

کتمان گناه

نور / ۱۹

اِنَّ الَّذین یُحِبّونَ — توصیف
اَن تَشیعَ الفاحِشَةُ فی الَّذینَ آمَنوا — بی‌گمان، کسانی که دوست دارند کارهای بسیار زشت در میان مؤمنان شایع شود.
لَهُم عَذابٌ اَلیمٌ فی الدُّنیا وَ فِی الآخِرَةِ — ثمره — در دنیا و آخرت عذابی دردناک دارند.

۱ با اظهار گناه، زشتی آن در نظر انسان و دیگران از بین می‌رود و انجام گناه امری عادی جلوه داده می‌شود.
۲ ما در برابر خواسته‌های خود «یُحِبّونَ» مسئول هستیم «عَذابٌ الیمٌ»
۳ گسترش فساد و تباهی در جامعه نمونه‌ای از حقوق معنوی افراد است. (درس ۸- دوازدهم)
۴ کسانی که در فضای مجازی یا در صحبت با دوستان خود به راحتی گناهان خود را با دیگران در میان می‌گذارند، مصداقی از این آیه هستند.

قساوت قلب

بقره / ۷۴

«سپس دل‌هایتان پس از آن سخت شد، همانند سنگ یا سخت‌تر از سنگ، زیرا که از بعضی سنگ‌ها جویباران می‌شکافد و از بعضی از آن‌ها آب بیرون می‌آید و برخی از آن‌ها از عظمت و خشیت خداوند فرو می‌افتد»

۱ قلب انسان با تکرار گناه، به تدریج چنان سخت می‌شود که دیگر انجام هیچ گناهی او را ناراحت نمی‌کند.
۲ قساوت و سنگدلی، بیماری روحی سختی است که به جهت لجاجت‌های پی‌درپی، برای انسان پیدا می‌شود.
۳ مشاهدهٔ آیات و الطاف الهی، در افراد گناهکار به جای تقویت ایمان موجب قساوت قلب می‌شود.

نگاهی به متن

- انسان با قدرت اختیار خود می‌تواند راه کمال را طی کند، و با همین توانایی می‌تواند در مسیر شقاوت پیش رود و هلاکت خود را رقم بزند.
- خدای حکیم امیال و غرایز و گرایش‌های گوناگونی در وجود انسان قرار داده تا به وسیلهٔ آن‌ها حیات مادی و معنوی خود را سامان دهد و تکامل بخشد.
- امیال و غرایز برای حیات مادی و گرایش به خیر و نیکی برای حیات معنوی ما هستند.
- انسان باید میان امیال و غرایز خود تعادل برقرار کند تا طغیان یک یا چند میل و غریزه عرصه را بر گرایش‌های انسان به خیر و نیکی تنگ ننماید.
- انسان به طور فطری گناه را دوست ندارد و فضیلت و خیر را می‌خواهد. اما این مسئله سبب دوری از گناه نمی‌شود زیرا، عوامل تحریکی ممکن است زمینهٔ توجه بیش از حد انسان به تمایلات حیوانی شود و برای رسیدن به آن تمایلات مرتکب گناه گردد.
- ایمان به خداوند پشتوانهٔ محکم انسان در دوری از گناه است زیرا: ۱- انسان مؤمن می‌داند که خداوند ناظر کارهای اوست. ۲- انسان مؤمن می‌داند که خداوند انسان را بیهوده نیافریده است. ۳- انسان مؤمن می‌داند که خداوند او را در سرگردانی قرار نداده است.
- ممکن است کسی به زبان بگوید خدا و دستورات او را قبول دارم، اما هنوز اعتقاد به خدا وارد قلبش نشده باشد، چنین کسی معمولاً از دستور خدا سرپیچی می‌کند و مرتکب گناه می‌شود.
- آنان که بیشتر از گناه دوری می‌کنند ایمانشان قوی‌تر است.
- میزان دوری مؤمن از گناه به درجهٔ ایمان و دلبستگی او به خداوند ارتباط دارد.
- اگر انسان هنگامی که اولین گناه را مرتکب می‌شود، شخصیت آلوده و وحشتناک فردای خود را ببیند به شدت از آن بیزاری می‌جوید و دوری می‌کند.
- توجیه گناه و عادت به آن، از پرتگاه‌های سقوط در وادی ضلالت است.
- گر چه فکر گناه، مانند انجام گناه نیست و مجازات گناه را ندارد، اما زمینه‌ساز رفتن به سوی گناه است.
- از نظر پیامبر(ص)، کوچک شمردن گناه، افتخار کردن به گناه، شادمانی کردن به گناه و اصرار بر گناه، از خو د گناه بدتر است.
- عادت و تکرار گناهان صغیره زمینه‌ساز رفتن به سمت گناهان کبیره است.
- در تعالیم دینی توصیه شده اگر کسی به هر علتی گناهی را انجام داد، نباید گناهش را برای دیگران بیان کند. (کتمان گناه)
- کسانی که در فضای مجازی یا در صحبت با دوستان خود به راحتی گناهان خود را با دیگران در میان می‌گذارند، گناه بزرگ دیگری را علاوه بر گناه قبلی برای خود ثبت می‌کنند، زیرا باعث ترویج آن گناه می‌شوند.
- قساوت قلب، سلب توفیق و از بین بردن آرامش خاطر، از جمله آثار نامطلوبی است که گناه بر زندگی دنیوی و اخروی انسان می‌گذارد.
- قساوت قلب حالتی است که قلب انسان نسبت به حق تسلیم نیست تا آنجا که نصیحت هیچ نصیحت‌کننده‌ای در او اثر نمی‌کند.
- وقتی انسان مرتکب گناه می‌شود، علاوه‌بر آثار مستقیم گناه، توفیقی نیز از او سلب می‌شود و دری از خیر به روی او بسته می‌شود.

بازگشت به درس

نقش عمل انسان در ساختن شخصیت او

- انسان با همین اختیار خود
  - می‌تواند مراحل کمال را طی کند.
  - می‌تواند در مسیر شقاوت پیش رود و هلاکت خود را رقم بزند.
- عواملی همچون شیطان، شرایط فرهنگی و اجتماعی، دوستان و رسانه‌ها و هر عامل دیگر فقط در حد وسوسه و تحریک نقش دارند.
- خود انسان سرنوشت شقاوت بار خود را رقم می‌زند - آیندهٔ خود را تباه می‌سازد.
- انسان گناهکار در گرو عمل خویش است.
- آیهٔ: ﴿فَأَلهَمَها فُجورَها وَ تَقواها ...﴾
- بیت: «رسد آدمی به جایی که به جز خدا نبیند ...»

زمینه‌های گناه

- انسان به طور فطری
  - به دنبال ظلم، خیانت، دروغ‌گویی، تجاوز به حقوق دیگران و ... نیست.
  - عدل، امانت‌داری، صداقت، عفت و پاکدامنی و ... دوست دارد.

گرایش به خیر و نیکی

- سؤال: چرا برخی از انسان‌ها به سوی گناه می‌روند و مرتکب گناه می‌شوند؟
- پاسخ:
  - خداوند حکیم امیال و غرایز و گرایش‌های گوناگونی در وجود انسان قرار داده تا به وسیلهٔ آن حیات مادی و معنوی خود را سامان دهد.

امیال و غرایز گرایش به خیر و نیکی

  - انسان باید میان امیال و غرایز خود تعادل برقرار کند.
    - خداوند قوهٔ غضب را در انسان قرار داده - از خود دفاع کنیم و با متجاوزان مقابله کنیم.
    - کسی که تصمیم بگیرد مردمان دیگر را زیر سلطه و قدرت خود قرار دهد و اموال آنان را به چنگ آورد.
      - از قوهٔ غضب سوء استفاده می‌کند.
      - مرتکب گناه شده است.

پشتوانهٔ محکم در دوری از گناه = ایمان به خدا

- انسان به طور فطری گناه را دوست ندارد - اما این مسئله سبب دوری از گناه نمی‌شود - عوامل تحریکی ممکن است زمینهٔ توجه بیش از حد انسان به تمایلات حیوانی شود - ما نیازمند یک پشتوانهٔ محکم برای دوری از گناه هستیم.
- ایمان به خدا از چند جهت پشتوانهٔ ما در دوری از گناه است.
  - ۱- انسان مؤمن می‌داند که خداوند ناظر کارهای اوست. (حیا می‌کند در پیشگاه خداوند مرتکب گناهی شود - در صورت گناه، شرمنده می‌شود و توبه می‌کند.)
  - ۲- انسان مؤمن می‌داند که خداوند انسان را بیهوده نیافریده و نسبت به اعمال وی بی‌تفاوت نیست (در روز حساب، نیکوکاران ← پاداش / بدکاران ← مجازات)
  - ۳- انسان مؤمن در سرگردانی قرار ندارد. (خدا انسان را راهنمایی کرده است - واجبات و محرمات مشخص شده است - می‌توان با اعتماد و اطمینان به دستورات الهی عمل کرد - به سوی سعادت و رستگاری پیش رفت)
- توصیف ویژگی‌های مؤمنان در آیات قرآن
  - پیروز و رستگارند
  - در نمازشان خاشع و فروتن‌اند
  - از بیهوده کاری در امان‌اند
  - انفاق مال انجام می‌دهند
  - پاکدامنی می‌ورزند و فقط از همسران خود بهره می‌گیرند.
  - امانت دارند و بر سر پیمانشان استوارند
  - از نمازهای خود محافظت می‌کنند.
  - وارث وعده‌های زیبای خداوند هستند - «فردوس» را برای ابد به ارث می‌برند.

یکی از بالاترین مراحل بهشت

بررسی یک مسئله

- سؤال: چرا برخی از مؤمنان گناه می‌کنند؟
- پاسخ:
  - ۱- ایمان به خدا با ادعای ایمان متفاوت است: ایمان به خدا امری قلبی است - کسی که اعتقاد به خداوند وارد قلبش نشده باشد مرتکب گناه می‌شود.
  - ۲- درجهٔ ایمان در انسان‌ها متفاوت است: میزان دوری از گناه با درجهٔ ایمان و دلبستگی وی به خداوند ارتباط دارد.

- ایمان قوی‌تر = دوری بیشتر از گناه
- ایمـان ضعیـف = آلوده شـدن به گناه - عادت به گناه - از بیـن رفتن ایمان ضعیف - انکار حقایق حتی خداوند ← آیهٔ: ﴿ثُمَّ كانَ عاقِبَةَ الَّذينَ ...﴾
- مشـاهدهٔ شـخصیت آلوده و وحشـتناک خود هنگام ارتکاب به اولین گناه ← دوری و بیزاری از گناه
- توجیه گناه و عادت به گناه ← پرتگاه سقوط در وادی ضلالت.
- ۳) در مواقعی که ارتباط معنوی قوی‌تری با خداوند داریم و ایمانمان قوی‌تر است، بیشتر از گناه دوری می‌کنیم. (بی‌توجهی به خدا و غفلت از او = ارتکاب گناه)

◆ فکر گناه

- هر کس (چه مؤمن و چه کافر) فکرش را به سـوی گناه ببرد و دربارهٔ صحنه‌های گناه فکر کند، گرفتار آن می‌گردد.
- حدیث امام علی (ع): «مَن کَثُرَ فِکرُه فَی المَعاصی دَعَتهُ اِلَیها» - «کسی که دربارهٔ معاصی زیاد فکر کند، گناهان او را به سوی خود می‌کشانند»
- سخن حضرت عیسی (ع) با حواریون:
  - موسی بن عمران به شما دستور داد که زنا نکنید.
  - من به شما فرمان می‌دهم که حتی فکر زنا را نیز به خاطر نیاورید.
  - هر کس فکر آن را بکند مانند کسی است که در ساختمانی آتش روشن کند که در این صورت دود آتش، خانه را سیاه می‌کند، گرچه ظاهر خانه سالم است.

◆ بدتر از گناه

- چهار رفتار که از نظر پیامبر(ص) از خود گناه بدتر است:
  - ۱- کوچک شـمردن گناه - مثلاً: «بگوییم، این که چیزی نیسـت دیگران گناهان بزرگ‌تر از این را انجام می‌دهند.»
  - ۲- افتخار کردن به گناه - مثلاً: «بگوییم، فلان رشوه را گرفتم و هیچ کس نفهمید»
  - ۳- شادمانی کردن بر گناه - مثلاً: «بگوییم، چه کلاهی سر او گذاشتم»
  - ۴- اصرار بر گناه - مثلاً: «بگوییم، خوب کردم که رشوه گرفتم، باز هم رشوه می‌گیرم»

◆ گناهان کبیره و صغیره

- آثار سوء و زیان‌بار گناهان کبیره بیشتر از گناهان صغیره است.
- عادت و تکرار گناهان صغیره زمینه‌ساز رفتن به سوی گناهان کبیره است.
- حدیث امام رضا (ع): «گناهان کوچک راه‌هایی برای گناهان بزرگ‌اند ...»

◆ کتمان گناه

- اظهار گناه ← ۱) زشتی گناه از بین می‌رود. ۲- انجام گناه امری عادی جلوه داده می‌شود.
- اگر در جامعه‌ای گناه زشتی خود را از دست دهد ← فساد به سرعت گسترش می‌یابد.
  (علت — معلول)
- در میان گذاشتن گناهان خود با دیگران در فضای مجازی یا در هنگام صحبت با دوستان باعث ترویج گناه می‌شود. علاوه بر گناه قبلی، گناه بزرگ دیگری برای انسان ثبت می‌شود.
- آیهٔ: ﴿اِنَّ الَّذینَ یُحِبّونَ اَن تَشیعَ الفاحِشَةُ فِی الَّذینَ آمَنوا ...﴾

◆ آثار گناه

- ۱- قساوت قلب
  - قلب انسان به حق تسلیم نیست - نصیحت هیچ نصیحت‌کننده‌ای در قلب تأثیر نمی‌گذارد.
  - با تکرار گناه پیدا می‌شود - انجام هیچ گناهی انسان را ناراحت نمی‌کند.
  - قرآن کریم خطاب به گناهکاران، «سپس دل‌هایتان پس از آن سخت شد ...»
  - حدیث امام باقر (ع): «هیچ چیز مانند گناه دل را فاسد نمی‌کند ...»
- ۲- سلب توفیق
  - علاوه‌بر آثار مستقیم گناه، توفیقی از انسان سلب می‌شود و دری از خیر به روی او بسته می‌شود.
- ۳- از بین رفتن آرامش خاطر
  - گناه بر وجدان انسان اثر می‌گذارد - فرد را از درون ناراحت می‌کند.
  - حدیث امام علی (ع): «گاهی یک لحظه گناه، اندوه و حزن طولانی به دنبال دارد.»

آزمون ٤

مبحث آزمون	زمان پیشنهادی	صفحات پاسخ
درس ۷ - پایهٔ دوازدهم	۷ دقیقه	۴۹ و ۵۰

۱ **بیـت «طیران مرغ دیدی تو ز پایبند شـهوت / به در آی تا ببینـی طیران آدمیّت» گویای چیست و با پیام کدام آیهٔ شریفه ارتباط دارد؟**

۱) معیار ارزش واقعی انسان - ﴿وَ لَا أُقسِمُ بِالنَّفسِ اللَّوّامَةِ أَیَحسَبُ الإنسانُ أَلَّن نَجمَعَ عِظامَهُ﴾
۲) معیار ارزش واقعی انسان - ﴿فَأَلهَمَها فُجورَها وَ تَقواها قَد أَفلَحَ مَن زَكّاها ...﴾
۳) ارزشمندی قدرت اختیار - ﴿فَأَلهَمَها فُجورَها وَ تَقواها قَد أَفلَحَ مَن زَكّاها ...﴾
۴) ارزشمندی قدرت اختیار - ﴿وَ لَا أُقسِمُ بِالنَّفسِ اللَّوّامَةِ أَیَحسَبُ الإنسانُ أَلَّن نَجمَعَ عِظامَهُ﴾

۲ **با توجه به آیهٔ شریفهٔ ﴿فَأَلهَمَها فُجورَها وَ تَقواها ...﴾ خداوند چه چیزی را به نفس انسان الهام کرده است و در ادامه ثمرهٔ «آلودگی نفس» چگونه ترسیم شده است؟**

۱) گرایش به بدکاری و پرهیزکاری - عذاب دردناک در دنیا و آخرت
۲) تشخیص بدکاری و پرهیزکاری - محرومیت از رستگاری
۳) گرایش به بدکاری و پرهیزکاری - محرومیت از رستگاری
۴) تشخیص بدکاری و پرهیزکاری - عذاب دردناک در دنیا و آخرت

۳ **پیرامون زمینه‌های دوری از گناه کدام یک به درستی بیان نشده است؟**

۱) امیال و غرایز برای حیات مادی و گرایش به خیر و نیکی برای حیات معنوی انسان است.
۲) انسان باید میان امیال و غرایز خود تعادل برقرار کند تا طغیان یک یا چند میل عرصه را بر گرایش‌های برتر تنگ ننماید.
۳) امیال و غرایزی که خداوند حکیم در وجود انسان قرار داده است به منظور سامان بخشیدن و تکامل حیات مادی و معنوی است.
۴) انسان به طور فطری گناه را دوست ندارد و فضیلت و خیرخواهی را می‌خواهد و این مسئله سبب دوری از گناه می‌شود.

۴ **آیهٔ شریفهٔ ﴿ان کذبوا بایات الله و کانوا بها یستهزئون﴾ در توصیف چه کسانی مطرح شده است و انسان چه زمانی از گناهان بیزاری می‌جوید و از آن‌ها دوری می‌کند؟**

۱) ﴿الَّذینَ اَساءُوا السّوأیٰ﴾ - زمانی که ایمان و دلبستگی او به خداوند افزایش یابد.
۲) ﴿الَّذینَ اَساءُوا السّوأیٰ﴾ - شخصیت آلوده و وحشتناک خود را در هنگام ارتکاب به اولین گناه مشاهده نماید.
۳) ﴿مَن کَثُرَ فِکرُه فِی المَعاصی﴾ - شخصیت آلوده و وحشتناک خود را در هنگام ارتکاب به اولین گناه مشاهده نماید.
۴) ﴿مَن کَثُرَ فِکرُه فِی المَعاصی﴾ - زمانی که ایمان و دلبستگی او به خداوند افزایش یابد.

۵ **کدام یک به عنوان پرتگاه خطرناک سقوط در وادی ضلالت معرفی شده است و کدام یک زمینه‌ساز حرکت انسان به سوی گناهان کبیره است؟**

۱) کوچک شمردن گناه - اصرار بر گناه و شادمانی کردن پس از انجام گناه
۲) کوچک شمردن گناه - عادت و تکرار گناهان صغیره
۳) توجیه گناه و عادت به آن - اصرار بر گناه و شادمانی کردن پس از انجام گناه
۴) توجیه گناه و عادت به آن - عادت و تکرار گناهان صغیره

۶ **چرا کسی که مرتکب گناهی شده است، نباید گناهش را برای دیگران بیان کند و با توجه به تعالیم دینی کدام یک زمینه‌ساز رفتن به سوی گناه است؟**

۱) قلب انسان به تدریج سخت می‌شود و دیگر انجام گناه انسان را ناراحت نمی‌کند - فکر گناه
۲) قلب انسان به تدریج سخت می‌شود و دیگر انجام گناه انسان را ناراحت نمی‌کند - اصرار بر گناه
۳) زشتی گناه در نظر او و دیگران از بین می‌رود و انجام گناه امری عادی جلوه داده می‌شود - فکر گناه
۴) زشتی گناه در نظر او و دیگران از بین می‌رود و انجام گناه امری عادی جلوه داده می‌شود - اصرار بر گناه

۷ **کدام یک به عنوان پشتوانهٔ محکمی برای دوری از گناه معرفی شده است و با توجه به آیات قرآن کریم مؤمنان وارث کدام یک از وعده‌های الهی هستند؟**

۱) ایمان به خداوند - فردوس که یکی از بالاترین مراحل بهشت است.
۲) اعتماد به خداوند - دارالسلام که برترین مرتبهٔ بهشت است.
۳) اعتماد به خداوند - فردوس که یکی از بالاترین مراحل بهشت است.
۴) ایمان به خداوند - دارالسلام که برترین مرتبهٔ بهشت است.

۸ **این سخن حضرت عیسی (ع) در گفتگو با حواریون که فرمود: «کسی که در ساختمانی آتش روشن کند در این صورت دود آتش، خانه را سیاه می‌کند، گرچه ظاهر خانه سالم است» متناسب با کدام روایت شریف است؟** انسانی - ۹۸

۱) ﴿مَا اَحبَّ اللهَ مَن عَصاهُ﴾
۲) ﴿مَن کَثُرَ فِکرُه فِی المَعاصی دَعَتهُ اِلَیها﴾
۳) ﴿ذَوُو العُیوبِ یُحِبونَ اِشاعَةَ مَعایِبِ النّاسِ﴾
۴) ﴿اِنَّه لَیس لِانفسِکُم ثَمَن اِلا الجَنَّةَ فَلا تَبیعُوها اِلا بِهَا﴾

۹ **قساوت قلب به معنای چیست و این حالت چگونه در وجود انسان شکل می‌گیرد؟**

۱) حالتی است که انسان دست به توجیه گناه می‌زند و گناه را به آسانی انجام می‌دهد - کوچک شمردن گناه

۲) حالتی است که انسان دست به توجیه گناه می‌زند و گناه را به آسانی انجام می‌دهد - تکرار گناه

۳) حالتی در انسان است که قلب انسان نسبت به حق تسلیم نیست - کوچک شمردن گناه

۴) حالتی در انسان است که قلب انسان نسبت به حق تسلیم نیست - تکرار گناه

۱۰ **حدیث امام باقر (ع) که فرمودند: «هیچ چیز مانند گناه دل را فاسد نمی‌کند» بیانگر کدام موارد است؟**

۱) آثار گناه - از بین بردن آرامش خاطر

۲) آثار گناه - قساوت قلب

۳) زمینه‌ساز رفتن به سوی گناه - قساوت قلب

۴) زمینه‌ساز رفتن به سوی گناه - از بین بردن آرامش خاطر

پاسخ تشریحی آزمون ٤

۱- گزینهٔ ۳ بیت «طیران مرغ دیدی تو ز پایبند شهوت ...» و آیهٔ ﴿فَأَلهَمَها فُجورَها وَ تَقواها ...﴾ هر دو اشاره به ارزشمندی قدرت اختیار دارد.

۲- گزینهٔ ۲ با توجه به آیهٔ ﴿فَأَلهَمَها فُجورَها وَ تَقواها ...﴾ خداوند تشخیص بدکاری و پرهیزکاری را به نفس انسان الهام کرده است و هر کس نفس خود را پاک کند رستگار، و هر کس آن را آلوده کند محروم خواهد شد.

۳- گزینهٔ ۴ توجه کنیم که انسان به طور فطری گناه را دوست ندارد ولی این مسئله سبب دوری از گناه نمی‌شود بلکه عوامل تحریکی نیز می‌توانند انسان را به سوی گناه سوق دهند.

۴- گزینهٔ ۲ اگر انسان زمانی که اولین گناهان را مرتکب می‌شود، شخصیت آلوده و وحشتناک فردای خود را مشاهده کند از گناه بیزاری می‌جوید و دوری می‌کند.

الّذِینَ اَساءُوا السّوأیٰ (مرتکب گناه شدند)

- کَذَّبوا بِآیاتِ اللهِ
- وَ کانوا بِها یَستَهزِئونَ

تمسخر و تکذیب آیات الهی

۵- گزینهٔ ۴ توجیه گناه و عادت به آن ← پرتگاه سقوط در وادی ضلالت
عادت و تکرار گناهان صغیره زمینه‌ساز رفتن به سوی گناهان کبیره است.

۶- گزینهٔ ۳ اظهار گناه: ۱) زشتی گناه را در نظر انسان از بین می‌برد. ۲) انجام گناه را امری عادی جلوه می‌دهد.
فکر گناه همانند گناه نیست اما زمینه‌ساز رفتن انسان به سوی گناه می‌شود.
اصرار بر گناه به گفتهٔ پیامبر(ص) از خود گناه بدتر است.

۷- گزینهٔ ۱ ایمان به خدا پشتوانهٔ محکم انسان برای دوری از گناه است.
در آیات قرآن کریم بیان شده است که مؤمنان وارث وعده‌های زیبای خداوند هستند و فردوس را که یکی از بالاترین مراحل بهشت است برای ابد به ارث می‌برند.

۸- گزینهٔ ۲ سخنان حضرت عیسی (ع) خطاب به حواریون و حدیث امام علی(ع) که فرمودند: ﴿مَن کَثُرَ فِکرُه فِی المَعاصی ...﴾ هر دو بیانگر فکر گناه است.

۹- گزینهٔ ۴ قساوت قلب حالتی در انسان است که قلب انسان نسبت به حق تسلیم نیست. این حالت با تکرار گناه به‌وجود می‌آید.

۱۰- گزینهٔ ۲ حدیث «هیچ چیز مانند گناه دل را فاسد نمی‌کند ...» اشاره به قساوت قلب از آثار گناه دارد.

دوازدهم

درس دهم
پایه‌های استوار

آیـــات

اعتقاد به توحید و معاد، از معیارهای تمدن اسلامی — بقره / ۶۲

... مَن آمَنَ بِاللّهِ و اليَومِ الآخِرِ وَ عَمِلَ صالِحاً ← توصیف	هر کس به خداوند و روز قیامت ایمان بیاورد و کار نیکویی انجام دهد،
فَلَهُم اَجرُهُم عِندَ رَبِّهِم وَ لاخَوفٌ عَلَيهِم وَ لا هُم يَحزَنونَ ← ثمره	پاداش آنان نزد خداوند است و نه ترسی بر آنان است و نه اندوهگین می‌شوند.

۱ معیار اول: مبنای تمدن اسلامی توحید و خدامحوری است.
۲ معیار دوم: آخرت‌گرایی و ایمان به معاد در کنار توحید.
۳ به نتایج اعتقاد به معاد اشاره دارد. (درس ۳- دهم)

ارتباط با حدیث: «ای مردم بگویید: «معبودی جز الله نیست» تا رستگار شوید.» از پیامبر اکرم (ص)

ولایت‌پذیری از معیارهای تمدن اسلامی — نساء / ۵۹

يا اَيُّها الّذينَ آمَنوا اَطيعُوا اللّهَ و اَطيعُوا الرَّسولَ و اُولِي الاَمرِ مِنكُم ...	ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خدا را اطاعت کنید و پیامبر (ص) و صاحبان امر را که از شمایند اطاعت کنید ...

۱ معیار سوم: ولایت‌پذیری و تشکیل حکومت اسلامی
۲ مصداق اولی‌الامر در حدیث جابر توسط پیامبر اکرم(ص) مشخص شده است. (درس ۵- یازدهم)

عدالت محوری و عدالت اجتماعی از معیارهای تمدن اسلامی

حدید / ۲۵

لَقَد اَرسَلنا رُسُلَنا بِالبَیِّناتِ و اَنزَلنا مَعَهُمُ الکِتابَ وَ المیزانَ لِیَقومَ النّاسُ بِالقِسطِ ...

به راستی که پیامبران را همراه با دلایل روشن فرستادیم و همراه آنان کتاب آسمانی و میزان نازل کردیم تا مردم به اقامهٔ عدل و داد برخیزند.

۱ معیار چهارم: تحقق عدالت اجتماعی و برپایی قسط و داد

۲ ولایت ظاهری: لزوم اجرای احکام اجتماعی اسلام (درس ۴- یازدهم)

جایگاه والای خانواده/ احیای منزلت زن از معیارهای تمدن اسلامی

روم / ۲۱

وَ مِن آیاتِهِ اَن خَلَقَ لکُم مِن اَنفُسِکُم

یکسانی مقام زن و مرد - فطرت مشترک

و از نشانه‌های خدا آن است که

انس با همسر از اهداف ازدواج (درس ۱۲- یازدهم)

اَزواجاً لِتَسکُنوا اِلَیها وَ جَعَلَ بَینَکُم

معلول

همسرانی از (نوع) خودتان برای شما آفرید

خانواده محیط دوستی و محبت است

مَوَدَّةً وَ رَحمةً اِنَّ فی ذلِکَ لَآیاتٍ

علت

لِقَومٍ یَتَفَکَّرونَ

تا با آن‌ها آرامش یابید و میان شما دوستی و رحمت قرار داد. همانا که در این مورد، نشانه‌هایی است برای کسانی که تفکر می‌کنند.

خانواده و اهداف تشکیل آن موضوع مهمی برای تفکر است.

۱ معیار پنجم: ارتقای جایگاه خانواده به عنوان کانون رشد و تربیت

۲ اشاره به اعجاز محتوایی قرآن (تأثیرناپذیری از عقاید دوران جاهلیت) (درس ۳- یازدهم)

۳ اشاره به انس با همسران از اهداف ازدواج (درس ۱۲- یازدهم)

تعقل، تفکر، خردورزی و علم دوستی از معیارهای تمدن اسلامی

زمر / ۹

قُل هَل یَستَوِی الَّذین یَعلَمونَ و الَّذینَ لا یَعلَمونَ اِنَّما یَتَذَکَّرُ اُلُوالاَلبابِ	بگو آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند برابرند؟ تنها (فقط) خردمندان هستند که پند می‌گیرند.

۱ معیار ششم: علم دوستی و عقل‌گرایی

۲ آیه اشاره به برتری عالمان دارد.

۳ اشاره به اعجاز محتوایی قرآن (تأثیرناپذیری از عقاید دوران جاهلیت) (درس ۳- یازدهم)

اعتدال و میانه‌روی از معیارهای تمدن اسلامی

بقره / ۲۰۱

و مِنهُم مَن یَقولُ	و بعضی از مردم می‌گویند
رَبَّنا آتِنا فِی الدُّنیا حَسَنَةً	پروردگارا به ما در دنیا نیکی عطا کن
وَ فِی الآخِرَةِ الحَسَنَةً	و در آخرت نیز مرحمت فرما
وَ قِنا عَذابَ النّارِ ...	و ما را از آتش نگه دار.

۱ اعتدال در زندگی با بهره‌مندی از نعمات دنیوی در عین توجه به آخرت

۲ قرآن کریم هم به دنیای مردم توجه دارد و هم به آخرت آنان زیرا رسیدن به زندگی زیبای آخرت، از بستر همین دنیا می‌گذرد.

۳ کسانی که در دنیا، حیات طیبه و زندگی سعادت‌مندانه را تجربه می‌کنند، در آخرت نیز به زندگی مطلوب می‌رسند.

حق‌پذیری از معیارهای تمدن اسلامی

فتح / ۲۹

مُحَمَّدٌ رسولُ اللّهِ	محمد فرستادهٔ خداست
وَ الَّذينَ مَعَه ← جبههٔ حق	و یاران و همراهانش
اَشِدّاءُ[۱] عَلَى الكُفّارِ ← تبرّی	بر کافران بسیار قوی دل و سخت
رُحَماءُ[۲] بَينَهُم ← تولّی (جبههٔ باطل)	و با یکدیگر بسیار مهربان و مشفقند.

۱ یکی از اقدامات مهم رسول خدا (ص) ایجاد نگرشی جدید در جامعه بود که موجب تحول در روابط میان ملت‌ها شد.

۲ ملاک مهر و قهر، ایمان و کفر است، نه قوم و قبیله و مال و ثروت.

۳ مسلمانان باید در برابر دشمن، قاطعیت و صلابت داشته باشند و در برابر دیگر مؤمنان، رأفت و مودت داشته باشند.

نگاهی به متن

- گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام، نیازمند تغییر در نگرش انسان‌ها و تحولی بنیادین در شیوهٔ زندگی فردی و اجتماعی مردم بود.
- رسول خدا (ص) این رسالت بزرگ را از شهر مکه آغاز کرد و با هجرت به مدینه و با کمک یاران خود، پایه‌های یک جامعهٔ دینی را بنا نهاد و حرکت به سوی تمدن اسلامی را آغاز کرد.

بازگشت به درس

اعتقاد به توحید

- دعوت پیامبر(ص) از همان ابتدای دعوت به یکتاپرستی: «ای مردم بگویید «معبودی جز الله نیست» تا رستگار شوید.»
- آیهٔ: ﴿مَن آمَنَ بِالله و الیوم الآخِرِ ...﴾

اعتقاد به معاد

- فراتر بودن افق نگاه انسان‌ها از دنیا به آخرت
- آیهٔ: ﴿مَن آمَنَ بِالله و الیوم الآخِرِ ...﴾

پذیرش ولایت الهی

- حاکمیت ولایت الهی به جای طاغوت - استواری نظام اجتماعی بر پایهٔ قوانین الهی - یکی از دلایل تشکیل حکومت اسلامی
- آیهٔ: ﴿یا ایُّها الَّذین آمَنوا اطیعوا اللهَ و اطیعوا الرَّسولَ ...﴾
- وضعیت این معیار در دورهٔ تمدن اسلامی ← خروج خلفای بنی‌امیه و بنی‌عباس از دایرهٔ ولایت الهی و حکومت براساس امیال شخصی

عدالت محوری

- مظلوم بتواند به آسانی حق خود را از ظالم بستاند - امکان رشد برای همه - عدم انحصار نعمات و ثروت‌های زمین به گروهی خاص
- پیامبر از هر فرصتی برای رفع تبعیض‌های طبقاتی حاکم بر نظام جاهلی و برقراری فرهنگ برابری و مساوات استفاده می‌کرد.
- اوصاف نمازگزاران ← حق معین برای محرومان و فقیران در مالشان
- اوصاف تکذیب‌کنندگان دین ← راندن یتیمان از خود، عدم تشویق به اطعام مساکین
- آیهٔ: ﴿لَقَد اَرسَلنا رُسلَنا بِالبَیّناتِ ...﴾

جایگاه والای زن و اصالت خانواده

- برنامه و هدف پیامبر (ص): ارتقای جایگاه خانواده به عنوان کانون رشد و تربیت انسان‌ها و مانع اصلی فساد و تباهی
- احیای منزلت زن و ارزش‌های اصیل او ← از عناصر اصلی این برنامه به‌شمار می‌رفت.
- آیهٔ: ﴿وَ مِن آیاتِهِ اَن خَلَقَ لَکُم مِن اَنفُسِکُم ...﴾
- وضعیت زنان در عصر جاهلیت
  - همچون کالایی در نظر گرفته می‌شد.
  - از کمترین حقوق فردی و اجتماعی، حتی حق مالکیت برخوردار نبود.
  - تولد دختر در خانواده سرافکندگی آن خانواده را به دنبال داشت.
- وضعیت زنان در عصر اسلام
  - زنان منزلت انسانی کسب کردند و استقلال مالی به‌دست آوردند.
  - حضور زنان در جامعه با عفاف و پاکدامنی توأم شد.
  - رابطهٔ زناشویی در چارچوب خانواده و به شکل ازدواج قرار گرفت.
  - استفادهٔ ابزاری از زنان لغو شد.
- پیامبر اکرم (ص) به یاران خود می‌فرمود: «هیچ مردی نیست که زنی از محارم خود را شاد کند ...»
- پیامبر اکرم (ص) وقتی به ایشان می‌گفتند کسی دختردار شده است، می‌فرمود: «دختران چه فرزندان خوبی‌اند ...»

تعقل و علم

- آغاز دعوت در جامعه‌ای جاهلی - اولین آیات وحی شده و آغازگر رسالت دربارهٔ دانش و آموختن و ...
- نزول تدریجی آیات قرآن کریم - دعوت مکرر این کتاب به خردورزی و دانش - تشویق‌های دائمی رسول خدا (ص) به علم‌آموزی ← شکستن سدّ جاهلیت و خرافه‌گرایی
- احادیث پیامبر اکرم (ص): «طلب علم بر هر مرد و زن ...»
- آیهٔ: ﴿قُل هَل یَستَوی الَّذین یَعلَمونَ و الَّذین ...﴾
- دعوت به تفکر، تعقل، تدبر و خردورزی در جای‌جای این کتاب آسمانی مشاهده می‌شود.

اعتدال و میانه‌روی و نفی رهبانیت

- رسـول خـدا (ص) تلاش کرد جامعه‌ای بنـا نهد که مردم آن جامعـه ۱) در عین توجه به رسـتگاری اخروی به عنوان هدف اصلی زندگی ۲) برای رشـد و تعالی زندگی دنیوی خود نیز تلاش کنند.
- رسول خدا (ص) تلاش می‌کرد تا افرادی تربیت شوند که هم از زیبایی‌های[۱] جهان آفرینش و نعمت‌هـای خداونـد[۱] بهرهٔ صحیح ببرنـد و هم با بندگی خداونـد[۲] و راز و نیاز با خداوند و پایبندی به اخلاق خود را برای تقرب الهی و رستگاری جاودان آماده سازند.
  علت — معلول
- ﴿وَ مِنهُم مَن یَقولُ رَبَّنا آتِنا فِي الدُّنیا حَسَنَةً ...﴾

حق‌پذیری و نفی باطل

- از اقدامات مهم رسـول خدا (ص) ← نگرشـی جدید در جامعه ← تحول در روابط میان ملت‌ها
- در عصـر جاهلیـت روابط میان ملت‌ها براسـاس: ۱) منافع مادی ۲) زیر سـلطه درآوردن قبایل و سرزمین‌های یکدیگر
- روابط میان ملت‌ها در عصر اسلام: ۱) رسول خدا (ص) این صف‌بندی‌ها و جبهه‌گیری‌ها را مردود اعلام کرد - به مردم آموخت که دو جبهه‌ای که واقعاً در مقابل هم هسـتند حق و باطل است - مسلمانان باید میان خود پیوند برادری برقرار کنند و با ظالمان و مفسدان مبارزه نمایند.
- جبههٔ حق: یکتاپرستی، عدالت‌خواهان و صالحان
- جبههٔ باطل: مشرکان، کافران، ستمگران و مفسدان
- آیهٔ: ﴿محمّدٌ رسولُ اللهِ ...﴾

آزمون ۵

مبحث آزمون	زمان پیشنهادی	صفحات پاسخ
درس ۱۰- پایهٔ دوازدهم	۷ دقیقه	۶۰ و ۶۱

۱ **گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام نیازمند ..... و ..... بود.**

۱) تغییر در نگرش انسان‌ها - تحولی بنیادین در شیوهٔ زندگی فردی و اجتماعی مردم
۲) تغییر در نگرش انسان‌ها - تغییرات اساسی در زندگی مردم مبتنی بر تفکر و علم
۳) مبارزه با جهل و خرافه‌پرستی - تحولی بنیادین در شیوهٔ زندگی فردی و اجتماعی مردم
۴) مبارزه با جهل و خرافه‌پرستی - تغییرات اساسی در زندگی مردم مبتنی بر تفکر و علم

۲ **سخن پیامبر (ص) در نخستین روزهای دعوت خویش که فرمود: «بگویید معبودی جز الله نیست تا رستگار شوید.» در ارتباط با کدام آیهٔ شریفه است و این آیه اشاره به کدام یک از اصول اساسی اعتقادی دارد؟**

۱) ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ - توحید محوری و آخرت‌گرایی
۲) ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾ - لزوم اجرای احکام اجتماعی اسلام
۳) ﴿أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ - توحید محوری و آخرت گرایی
۴) ﴿أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ - لزوم اجرای احکام اجتماعی اسلام

۳ **رسول خدا (ص) آمده بود تا «روابط اجتماعی مردم، بر مبنای دستورات خداوند تنظیم شود و غیرخدا اطاعت نگردد»، پیام کدام آیهٔ شریفه گویای این موضوع است؟** انسانی - ۹۴

۱) ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُو اللَّهَ ...﴾
۲) ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَ أَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ ...﴾
۳) ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ...﴾
۴) ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ ...﴾

۴ **زدودن تبعیض‌های طبقاتی حاکم بر نظام جاهلی و مبارزه با فرهنگ برخاسته از آن و جایگزین کردن فرهنگ برابری و مساوات که یکی از مظاهر تمدن اسلامی است، از دقّت در کدام آیه مفهوم می‌گردد؟** ریاضی - ۸۷

۱) ﴿فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَ لَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾
۲) ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ﴾
۳) ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ﴾
۴) ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَ أَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ﴾

۵ قرآن کریم در توصیف چه کسانی می‌فرماید «یتیمان را از خود می‌رانند و دیگران را به اطعام مساکین تشویق نمی‌کنند» و این سخن در ارتباط با کدام آیهٔ شریفه مطرح شده است؟

۱) متجاوزان و گناهکاران - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

۲) متجاوزان و گناهکاران - ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَ أَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ﴾

۳) تکذیب‌کنندگان دین - ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَ أَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ﴾

۴) تکذیب‌کنندگان دین - ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾

۶ کدام مورد بیانگر یکی از عناصر اصلی برنامهٔ پیامبر گرامی اسلام (ص) برای تبیین جایگاه خانواده است و شکل‌گیری تمدن اسلامی چه ثمره‌ای برای زنان داشت؟

۱) نفی تلقی درجهٔ دوم بودن زنان در جامعه - رسمیت یافتن جایگاه مادری

۲) احیای منزلت زن و ارزش‌های اصیل او - رسمیت یافتن جایگاه مادری

۳) احیای منزلت زن و ارزش‌های اصیل او - برخورداری زنان از حق مالکیت

۴) نفی تلقی درجهٔ دوم بودن زنان در جامعه - برخورداری زنان از حق مالکیت

۷ کدام عامل، سدّ خرافه‌گرایی زنان و مردان را شکست و مردم را مشتاق علم ساخت؟ زبان - ۹۸

۱) آبادانی جامعه و نکوهش افرادی که به نظام خانواده بی‌توجه بودند.

۲) تشویق‌های دائمی رسول خدا و نزول تدریجی آیات قرآن کریم

۳) رفع ظلم و ایجاد جامعه‌ای عدالت محور که مظلوم حق خود را بستاند.

۴) منزلت انسانی زنان و به دست آوردن استقلال مالی با حضور در جامعه

۸ برای شکستن سدّ خرافه‌گویی و اشرافی‌گرایی در جامعهٔ اسلامی به ترتیب باید به پیام کدام آیات شریفه توجه نمود؟

۱) ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ - ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ﴾

۲) ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ﴾ - ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾

۳) ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ - ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَ أَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَ الْمِيزَانَ﴾

۴) ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ - ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْيَوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ﴾

۹ **عبارات ﴿محمد رسول الله و الذین معه اشداء علی الکفار﴾ و ﴿ربنا آتنا فی الدنیا حسنه و فی الاخرة حسنه﴾ به ترتیب به کدام معیارهای جامعه و تمدن اسلامی اشاره دارند؟**

۱) مؤمنان جبههٔ حق و ستمگران جبههٔ باطل را تشکیل می‌دهند - در عین توجه به آخرت برای رشد زندگی دنیوی تلاش نمایند.

۲) برای برپا شدن جامعه‌ای عدالت محور تلاش می‌کنند - در عین توجه به آخرت برای رشد زندگی دنیوی تلاش نمایند.

۳) مؤمنان جبههٔ حق و ستمگران جبههٔ باطل را تشکیل می‌دهند - تابع فرمان‌های خداوند و کسی که خداوند تعیین کرده می‌باشند.

۴) برای برپا شدن جامعه‌ای عدالت محور تلاش می‌کنند - تابع فرمان‌های خداوند و کسی که خداوند تعیین کرده می‌باشند.

۱۰ **پیام کدام عبارت قرآنی «مردود بودن روابط افراد جامعه بر اساس منافع مادی و سلطه بر یکدیگر» را بیان می‌کند؟**

۱) ﴿یَا أَیُّهَا الَّذِینَ آمَنُوا أَطِیعُوا اللَّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِی الْأَمْرِ مِنْکُمْ ...﴾

۲) ﴿مُحَمَّدٌ رَسولُ اللهِ وَ الَّذِینَ مَعَه اَشِدّاءِ عَلَی الکُفّارِ رُحَماءُ بَینَهُم ...﴾

۳) ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ وَ عَمِلَ صَالِحاً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَ لَا خَوْفٌ عَلَیْهِمْ ...﴾

۴) ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَیِّنَاتِ وَ أَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْکِتَابَ وَ الْمِیزَانَ لِیَقومَ الناسُ ...﴾

پاسخ تشریحی آزمون ۵

۱- گزینهٔ ۱ گذر از عصر جاهلیت به عصر اسلام نیازمند تغییر در نگرش انسان‌ها و نیز تحولی بنیادین در شیوهٔ زندگی فردی و اجتماعی مردم بود.

۲- گزینهٔ ۱ عبارت «بگویید معبودی جز الله نیست تا رستگار شوید» بیانگر توحید و معاد از معیارهای تمدن اسلامی است و با آیهٔ شریفهٔ ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَ الْیَوْمِ الْآخِرِ ...﴾ در ارتباط است.

۳- گزینهٔ ۴ آیهٔ شریفهٔ ﴿أَطِیعُوا اللَّهَ وَ أَطِیعُوا الرَّسُولَ ...﴾ اشاره به پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت دارد.

۴- گزینهٔ ۴ برقراری فرهنگ برابری و مساوات، مربوط به عدالت محوری، از معیارهای تمدن اسلامی بوده و با آیهٔ ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا ...﴾ ارتباط دارد.

۵- گزینهٔ ۳ قرآن کریم در توصیف تکذیب کنندگان دین می‌فرماید: ۱) یتیمان را از خود می‌رانند ۲) دیگران را به اطعام مساکین تشویق نمی‌کنند. این سخنان با آیهٔ ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَیِّنَاتِ ...﴾ هم مفهوم است.

۶- گزینهٔ **۳** از برنامه‌های مهم پیامبر ← ارتقای جایگاه خانواده / از عناصر اصلی این برنامهٔ پیامبر ← احیای مقام زن و ارزش‌های اصیل او / وضعیت زنان در عصر اسلام: ۱) حق مالکیت و کار ۲) تحصیل برای زنان، آزاد بود ۳) نفی تلقی درجهٔ دوم بودن زنان ۴) دسترنج آن‌ها به خودشان تعلق داشت.

۷- گزینهٔ **۲** نزول تدریجی آیات قرآن کریم و دعوت مکرر این کتاب به خردورزی و دانش و تشویق‌های دائمی رسول خدا، سد جاهلیت و خرافه‌گرایی را شکست و یکی از جاهل‌ترین جوامع آن روز را مشتاق علم ساخت.

۸- گزینهٔ **۳** شکسته شدن سدّ جاهلیت و خرافه‌گویی (تعقل و علم) ← ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ / شکسته شدن سد اشرافی‌گری (برابری و عدالت) ← ﴿لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ ...»

۹- گزینهٔ **۱** آیهٔ ﴿محمد رسول الله و الذین معه ...﴾ ← اشاره به حق‌پذیری از معیارهای تمدن اسلامی دارد. در واقع مسلمانان در میان خود پیوند دوستی برقرار کنند (جبههٔ حق) و از کافران بیزاری (جبههٔ باطل) جویند.

۱۰- گزینهٔ **۲** با توجه به آیهٔ ﴿محمد رسول الله و الذین معه ...﴾ رسول خدا (ص) روابط براساس منافع مادی و زیرسلطه درآوردن قبایل و سرزمین‌های یکدیگر را مردود اعلام کرد و آموخت که دو جبهه‌ای که واقعاً در مقابل یکدیگر قرار دارند، جبههٔ حق و جبههٔ باطل است.

دوازدهم

درس سیزدهم
مسئولیت بزرگ ما

آیندهٔ نهایی جهان - حاکمیت صالحان

انبیا / ۱۰۵

وَ لَقَد کَتَبنا فِی الزَّبورِ	به راستی در زبور نوشته‌ایم
مِن بَعدِ الذِّکرِ	پس از ذکر (تورات)
اَنَّ الاَرضَ یَرِثُها	که زمین را به ارث می‌برند
عِبادِیَ الصّالِحونَ	بندگان شایسته

۱ خداوند یک وعدهٔ حتمی داده است و آن این است که در آینده، بندگان صالح، وارثان زمین خواهند بود.

۲ این وعده در کتاب‌های آسمانی از جمله زبور آمده است.

۳ مقصود از به ارث بردن زمین، حکومت و اقتدار در زمین است، یعنی حاکمیت جهان از آن بندگان صالح است.

حوزهٔ فردی - تقویت ایمان و اراده

اعراف / ۱۲۸

اِستَعینوا بِاللّهِ	از خدا یاری خواهید
وَ اصبِروا	و صبر کنید
اِنَّ الاَرضَ لِلّهِ	که زمین از آن خداست
یورِثُها مَن یَشاءُ مِن عِبادِه	آن را به هر کس از بندگان خود خواهد میراث دهد
وَ العاقِبَةُ لِلمُتَّقینَ	و عاقبت مخصوص اهل تقواست.

۱ عاقبت نیک و پیروزی از آن بندگان باتقوای خداست.

۲ قانونمندی و نظامی که خداوند بر جامعه حاکم کرده این اقتضا را دارد که اقتدار و حاکمیت به بندگانی می‌رسد که تقوا پیشه باشند، از خدا طلب کمک کنند و در راه او صبر پیشه کرده و با استقامت باشند و مشکلات آنان را به سستی نکشاند.

تحکیم پایه‌های جامعه خود

بقره / ۱۴۳

وَ کَذٰلِکَ جَعَلناکُم	و این چنین شما را قرار داده‌ایم
اُمَّةً وَسَطًا	امتی میانه و اسوه
لِتَکونوا شُهَداءَ عَلَی النّاسِ	تا بر مردم گواه باشید
وَ یَکونَ الرَّسولُ عَلیکُم شَهیداً	و رسول خدا بر شما گواه باشد.

۱ اگر جامعهٔ خود را به شـاخص‌های تمدن متعالی اسلام نزدیک کنیم، می‌توانیم به جامعه‌ای اسوه و نمونه برای دیگران تبدیل شویم.

۲ جامعهٔ واقعی اسلامی جامعه‌ای است که بتواند در عصر خود اسوه باشد و راه معتدل و میانهٔ زندگی را در پیش گیرد و آن را به دیگر جامعه‌ها نشان دهد.

همراه کردن سایر افراد جامعه با خود

آل عمران / ۱۰۴

وَ لتَکُن مِنکُم اُمَّةٌ	باید از شما گروهی باشند
یَدعونَ اِلیَ الخَیرِ	که به سوی خیر دعوت نمایند
وَ یَأمُرونَ بِالمَعروفِ	و به کار شایسته و پسندیده وادارند
وَ یَنهَونَ عَنِ المُنکَرِ	و از کار ناپسند و زشت باز دارند
وَ اولئِکَ هُمُ المُفلِحونَ	و اینانند که یقیناً رستگارند

۱ فلاح و رسـتگاری، تنها در نجات و رهایی خود خلاصه نمی‌شـود، بلکه نجات و رشد دیگران نیز از شرایط فلاح است.

۲ دعوت به نیکی (پیشگیری) مقدم بر امر به معروف و نهی از منکر است.

حضور مؤثر و فعال در جامعهٔ جهانی

آل عمران / ۱۵۹

«به لطف و رحمت الهی با آنان [مشرکان] نرمی پیشه کردی. و اگر تو درشت‌خوی سخت‌دل بودی، بی‌شک از پیرامون تو پراکنده می‌شدند. پس از آنان در گذر و برای آنان آمرزش بخواه و در کار با آنان مشورت کن و آنگاه که تصمیم گرفتی بر خدا توکل کن که خداوند اهل توکل را دوست دارد»

۱ خداوند در این آیه روش‌های تبلیغی رسول خدا (ص) را نام برده است.

۲ نرمش با مردم، محبت و ارتباط تنگاتنگ با مردم، رهبری و مدیریت صحیح، پذیرش خطاکارانِ پشیمان و مشورت از جمله شیوه‌های رسول اکرم (ص) برای تبلیغ دین بوده است.

ترسیم چهرهٔ عقلانی و منطقی دین اسلام

نحل / ۱۲۵

اُدعُ اِلی سَبیلِ رَبِّکَ	به راه پروردگارت دعوت کن
بِالحِکمَةِ وَ المَوعِظَةِ الحَسَنةِ	با حکمت و موعظهٔ نیکو
وَ جادِلهُم بِالّتی هِیَ اَحسَنُ	و با بهترین طریق با اهل جدل مناظره کن

۱ در این آیه سه روش برای دعوت امر شده است: ۱) بهره‌مندی از حکمت و استدلال در هنگام دعوت ۲) استفاده از موعظهٔ حسنه و اندرز نیکو ۳) استفاده از جدال احسن و بهتر هنگام بحث و مناظره

۲ این آیه بیانگر دریافت و ابلاغ وحی از مسئولیت‌های پیامبر است (درس ۵ – یازدهم)

نگاهی به متن

- ایجاد تمدن اسلامی، نیازمند برنامه‌ای است که ما را به سطح لازم از توانمندی برساند و قدرت لازم رابرای ایفای نقش در جهان کنونی به ما ببخشد.
- برای دستیابی به هدف بزرگ خود (احیای تمدن اسلامی) باید اقداماتی در چهار حوزهٔ فردی، خانواده، جامعه و جهان صورت گیرد.
- تلاش برای کسب آگاهی و بصیرت و تقویت ایمان و اراده درحوزهٔ فردی لازم است.
- خانواده کانون رشد فضیلت‌ها و محل تربیت نسل‌های خلّاق و باهمت است.
- حرکت به سوی تمدن اسلام با انجام دسته‌ای از اقدامات فردی یا گروهی پراکنده امکان‌پذیر نیست، بلکه نیازمند جامعه‌ای مستحکم و توانمند است.
- باید بکوشیم به شاخص‌های تمدن اسلامی نزدیک شویم و در آن صورت می‌توانیم به جامعه‌ای اسوه و نمونه برای دیگران تبدیل شویم.
- برای معرفی تمدن متعالی اسلام در جهان و علاقمند ساختن مردم به اندیشه‌های اسلامی به مرکزی نیاز است که محل تولید فکر و اندیشه و تبلیغ فرهنگ متعالی اسلام در جهان باشد.
- شناسایی ضعف‌ها و کمبودها و تلاش در جهت اصلاح آن‌ها، همراه کردن سایر افراد جامعه با خود، تلاش برای پیشگام شدن در علم و فناوری و استحکام بخشیدن به نظام اسلامی و تقویت عزت نفس عمومی از جمله اقدامات مربوط به حوزهٔ جامعه است.
- پیشرفت علمی، پایه‌های استقلال یک ملت را تقویت می‌کند و مانع تسلط بیگانگان می‌شود.
- استحکام و اقتدار نظام حکومتی یک کشور مهم‌ترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است.
- پیام اسلام پیامی مطابق با فطرت انسان‌ها است.
- هر انسان روش ضمیری که جویای حقیقت باشد، وقتی دعوت قرآن را به عقلانیت، عدالت، دوری از ستمگری و ستم‌پذیری و ... می‌شنود، به‌طور طبیعی جذب آن می‌شود.
- لازم است ما پیام رهایی بخش اسلام را با همان شیوه‌هایی که رسول خدا (ص) به دیگران رساند، در جهان تبلیغ کنیم و به دیگران برسانیم.

برنامه‌ریزی

- در نگاه ابتدایی، دستیابی به هدف بزرگ یعنی احیای تمدن اسلامی یک بلندپروازی به نظر می‌رسد اما این یک دریافت سطحی از توانمندی ذاتی انسان و قدرت جوانان و ناشی از عدم آشنایی با آموزه‌های بیدارکنندهٔ اسلام است.
- دو تجربهٔ موفق
  - ۱) برچیدن نظام استبدادی وابسته به بیگانه و برپا ساختن نظامی متکی به آرای مردم و قوانین اسلام
  - ۲) پیروزی در دفاع مقدس
- ثمرهٔ این دو تجربهٔ موفق: ۱) اعتقاد مردم دیگر کشورها را به تأثیر ایمان به غیب در پیروزی و اثرات سازندهٔ حکومت مبتنی بر اسلام افزایش داد ۲) مردم دیگر کشورها را نسبت به قدرت‌های استکباری حاکم بر جهان آگاه‌تر کرد ۳) آن‌ها را برای رسیدن به معنویت و عدالت مشتاق‌تر کرد ۴) این ارزش‌ها به خواست عمومی بسیاری از ملت‌ها تبدیل شد.
- ایجاد تمدن اسلامی، نیازمند برنامه‌ای است که ما را به سطح لازم از توانمندی برساند و قدرت لازم را برای ایفای نقش در جهان کنونی به ما ببخشد.

اقداماتی در جهت رسیدن به این هدف بزرگ

- حوزهٔ اول: تقویت توانایی‌های فردی:
  - ۱) تلاش برای کسب آگاهی و بصیرت:
    - اجرای هر طرح نیازمند: آگاهی از موفقیت‌ها و شکست‌ها
    - گذشته در بردارندهٔ تجربه است که بصیرت ما را افزایش می‌دهد ما را به تصمیم‌گیری درست‌تر نزدیک می‌سازد.
  - ۲) تقویت ایمان و اراده: مشارکت در این اقدام نیازمند: اعتقاد راسخ به دین، عزت‌نفس، توکل و اعتماد به خداوند، شجاعت، پایداری و ارادهٔ قوی است.
    - آیهٔ: ﴿اِستَعینوا بِاللهِ وَ اصبِروا اِنَّ الاَرضَ لِلّهِ ...﴾
- حوزهٔ دوم: تحکیم بنیان خانواده
  - خانواده کانون رشد فضیلت‌ها و محل تربیت نسل‌های خلّاق، توانمند و باهمّت است.
  - تحکیم بنیان خانواده سبب: ۱) رشد فضائل اخلاقی ۲) کاهش فساد ۳) حضور انسان‌های بافضیلت و کارآمد
  - تضعیف بنیان خانواده سبب: ۱) گسترش فساد ۲) نسل‌هایی که از قوت و قدرت روحی برخوردار نیستند، مسئولیت‌های اجتماعی را برعهده می‌گیرند.
  - حضرت ابراهیم (ع) و حضرت اسماعیل (ع) هنگامی که پایه‌های کعبه را بالا بردند و بنای یک جامعهٔ توحیدی را گذاشتند، از خداوند خواستند ذریّه و نوادگانی به آنان عطا کند که ادامه‌دهندهٔ راه توحید باشند.

حوزهٔ سوم: تحکیم پایه‌های جامعه

۱) شناسایی ضعف‌ها و کمبودها و تلاش در جهت اصلاح آن‌ها:

لازم است به دقت کمبودها و آسیب‌های جامعهٔ فعلی را شناسایی کنیم و با شجاعت در جهت اصلاح این آسیب‌ها گام برداریم.

رهبر انقلاب ضمن اشاره به این نکته خصوصیت جوان انقلابی را، صراحت، شجاعت در گفتار و احساس روحیهٔ تهاجم می‌داند.

۲) همراه کردن سایر افراد جامعه با خود:

تبیین این رسالت بزرگ برای دوستان، نزدیکان و افراد جامعه به منظور آگاهی به آنان و برخورداری از یاری و پشتیبانی آن‌ها

تشکیل گروه‌های مطالعاتی خودجوش، تولید محتواهای رسانه‌ای مؤثر، تقویت معرفت دینی خود و اطرافیان و حضور آگاهانه در فضای مجازی از جمله اقداماتی است که برای همراه کردن دیگران می‌تواند صورت گیرد.

آیهٔ: ﴿وَ لتَکُن مِنکُم اُمَةٌ یَدعونَ اِلَی الخَیرِ ...﴾

۳) تلاش برای پیشگام شدن در علم و فناوری:

تقویت پایه‌های استقلال یک ملّت و عدم سلطهٔ بیگانگان در گرو پیشرفت علمی است.

سخنان رهبری، «کشوری که مردم آن از علم بی‌بهره باشند ...»

۴) استحکام بخشیدن به نظام اسلامی:

مهم‌ترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان، استحکام نظام حکومتی است.

مهم‌ترین عوامل استحکام: ۱) استحکام پایه‌های اقتصادی ۲) تلاش برای کاهش فقر و توسعهٔ عدالت ۳) تقویت اتحاد ملّی، انسجام اسلامی ۴) مشارکت عمومی ۵) عمل به وظیفهٔ مقدس امر به معروف و نهی از منکر

۵) تقویت عزت نفس عمومی: «ما می‌توانیم»:

ایمان و باور به اینکه «ما می‌توانیم»: ۱) زنده‌کنندهٔ تمدن اسلامی ۲) نیروی محرکه برای پیمودن راه و گذر از گردنه‌های سخت

خودباوری که پیامبر (ص) در یاران اندک خود به وجود آورد سبب تربیت امتی شد که برای اصلاح جهان قیام کرد و برای آزادی ستم‌دیدگان جهان و گسترش توحید در تمام دنیا برنامه‌ریزی نمود.

- حوزهٔ چهارم: حضور مؤثر و فعال در جامعهٔ جهانی:
  - ۱) ترسیم چهرهٔ منطقی و عقلانی دین اسلام:
    - میان یک پیام و روش تبلیغ آن، تناسب منطقی و معقول برقرار است.
    - هر آموزه و حکم دین اسلام بر اساس حکمت الهی تنظیم شده است.
    - دین اسلام را نمی‌توان با تعصب‌های جاهلانه و یا با روش‌های فریب‌کارانه تبلیغ کرد و نظر مردم را به سمت آن جلب کرد.
    - آیهٔ: ﴿اُدعُ اِلی سَبیلِ رَبِّکَ ...﴾
  - ۲) استفاده از بهترین و کارآمدترین ابزار برای رساندن پیام:
    - شبکهٔ جهانی اطلاع‌رسانی (اینترنت) مهم‌ترین نمونهٔ این گونه رسانه‌ها و ابزارها است.
    - در این میدان شاهد سخت‌ترین هماورد حق و باطل هستیم و باطل‌پیشگان به تمام موازین اخلاقی و انسانی حمله می‌کنند.
  - ۳) مبارزه با ستمگران و تقویت فرهنگ جهاد و شهادت و صبر
    - یکی از رسالت‌های انبیا، مبارزه با ظلم و برقراری عدل و گسترش حق و حقیقت بوده است.
    - جملات امام خمینی(ره): «نکتهٔ مهمی که ما باید به آن توجه کنیم و آن را اصل و اساس سیاست خود قرار دهیم ...»
    - دعوت به حق و عدالت را نباید منحصر به صحبت و شعار نمود، بلکه برای سخن حق باید برنامه‌ریزی کرد، قیام نمود و شرایطی فراهم کرد تا موانع حق و حق‌پرستی از جامعه و جهان زدوده شود.

آزمون ۶

مبحث آزمون	زمان پیشنهادی	صفحات پاسخ
درس ۱۳- پایهٔ دوازدهم	۷ دقیقه	۷۲

۱ **وعدهٔ خداوند متعال در آیهٔ شریفهٔ ﴿وَ لَقَد کَتَبْنا فِی الزَّبور ...﴾ چیست و تحقق این وعدهٔ الهی نیازمند چیست؟**

۱) حکومت مستضعفان در زمین - برنامه‌ریزی برای رسیدن به سطح لازمی از توانمندی و قدرت لازم برای ایفای نقش در دنیای کنونی

۲) ایجاد تمدن اسلامی و حکومت در زمین - برنامه‌ریزی برای رسیدن به سطح لازمی از توانمندی و قدرت لازم برای ایفای نقش در دنیای کنونی

۳) ایجاد تمدن اسلامی و حکومت در زمین - آشنایی با شیوه‌های حکومت‌داری رسول خدا (ص) و پیروی از ایشان در حوزهٔ ولایت ظاهری

۴) حکومت مستضعفان در زمین - آشنایی با شیوه‌های حکومت‌داری رسول خدا (ص) و پیروی از ایشان در حوزهٔ ولایت ظاهری

۲ **آیه شریفه ﴿وَ کَذلِکَ جَعَلْناکُم اُمَّةً وَسَطاً لِتَکونوا شُهَداءَ عَلَی النّاسِ وَ یَکونَ الرَّسُولُ عَلَیکُم شَهیداً﴾ بیانگر کدام مورد است؟**

۱) حضور مؤثر و فعال در جامعهٔ جهانی - هماهنگی با اصل حاکم بر هستی که «عدل» است.

۲) حضور مؤثر و فعال در جامعهٔ جهانی - ضرورت وصول به مقام الگویی برای دیگر امت‌ها

۳) تحکیم پایه‌های جامعهٔ خود - هماهنگی با اصل حاکم بر هستی که «عدل» است.

۴) تحکیم پایه‌های جامعهٔ خود - ضرورت وصول به مقام الگویی برای دیگر امت‌ها

۳ **با توجه به آیهٔ ﴿اِسْتَعینوا بِاللهِ وَ اصْبِروا ...﴾ عاقبت نیکو از آن چه کسانی است و این آیه ناظر بر کدام مورد است؟**

۱) متقین - تقویت توانایی‌های فردی

۲) مؤمنین - تقویت توانایی‌های فردی

۳) متقین - تحکیم پایه‌های جامعه

۴) مؤمنین - تحکیم پایه‌های جامعه

۴ **اگر بگوییم «پیام اسلام پیامی برای فطرت انسان‌ها است» این عبارت بیانگر کدام وظیفهٔ ما برای تشکیل تمدن بزرگ جهانی امام عصر(عج) است و کدام عبارت بیانگر ترسیم چهرهٔ عقلانی و منطقی دین اسلام است؟**

۱) تقویت پایه‌های جامعه - ﴿اُدعُ اِلی سَبیلِ رَبِّکَ بِالحِکمَةِ وَ المَوعِظَةِ الحَسَنَةِ ...﴾

۲) تقویت پایه‌های جامعه - ﴿وَ کَذلِکَ جَعَلْناکُم اُمَّةً وَسَطاً لِتکونوا شُهداءَ عَلَی النّاسِ ...﴾

۳) حضور مؤثر و فعال در جامعهٔ جهانی - ﴿اُدعُ اِلی سَبیلِ رَبِّکَ بِالحِکمَةِ وَ المَوعِظَةِ الحَسَنَةِ ...﴾

۴) حضور مؤثر و فعال در جامعهٔ جهانی - ﴿وَ کَذلِکَ جَعَلْناکُم اُمَّةً وَسَطاً لِتکونوا شُهداءَ عَلَی النّاسِ ...﴾

۵ **در عرصهٔ جهانی، تلاش برای فهم مردم از شرایط سخت و ظالمانه‌ای که در آن قرار گرفته‌اند چیست و چگونه می‌توان به تقویت جبههٔ عدالت‌خواهان کمک نمود؟**

۱) توجه به عزت نفس عمومی - جهانی کردن شعار حق‌خواهی و عدالت‌طلبی

۲) شناخت دقیق فرصت‌ها - جهانی کردن شعار حق‌خواهی و عدالت‌طلبی

۳) توجه به عزت نفس عمومی - زنده کردن روحیهٔ جهاد و مبارزه

۴) شناخت دقیق فرصت‌ها - زنده کردن روحیهٔ جهاد و مبارزه

۶ **کدام آیهٔ شریفه بر اقدامی در جهت تحقق تمدن آرمانی اسلام تأکید می‌کند و آن اقدام به کدام حوزه در این بخش مربوط می‌شود؟**

۱) ﴿وَ الَّذِینَ جَاهَدُوا فِینَا لَنَهْدِیَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ - حضور مؤثر و فعال در جامعهٔ جهانی

۲) ﴿وَ لْتَکُنْ مِنْکُمْ أُمَّةٌ یَدْعُونَ إِلَی الْخَیْرِ﴾ - حضور مؤثر و فعال در جامعهٔ جهانی

۳) ﴿وَ الَّذِینَ جَاهَدُوا فِینَا لَنَهْدِیَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾ - تقویت فرهنگ جهاد و شهادت

۴) ﴿وَ لْتَکُنْ مِنْکُمْ أُمَّةٌ یَدْعُونَ إِلَی الْخَیْرِ﴾ - تحکیم پایه‌های جامعهٔ خود

۷ **بنا به سخنان مقام معظم رهبری مایهٔ اقتدار ملّی چیست و چه خصوصیتی دارد؟** هنر - ۹۵

۱) عزت - در گرو وجود استعداد در یک ملت است.

۲) علم - درون‌جوش و درون‌زا است.

۳) علم - در گرو وجود استعداد در یک ملّت است.

۴) عزت - درون‌جوش و درون‌زا است.

۸ **کـدام یـک زنده‌کننـدهٔ تمدن اسـلامی و نیروی محرکه‌ای بـرای پیمـودن راه و گذر از گردنه‌های سـخت اسـت و کدام‌یک مهم‌ترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است؟**

۱) همراه کردن دیگران با خود - استحکام بخشیدن به نظام اسلامی

۲) تقویت عزت نفس عمومی - استحکام بخشیدن به نظام اسلامی

۳) تقویت عزت نفس عمومی - پیشگام شدن در علم و فناوری

۴) همراه کردن دیگران با خود - پیشگام شدن در علم و فناوری

۹ **باطل‌پیشـگان توسـط کدام ابزار به موازین و اصول اخلاقی حمله می‌کنند و هیچ حد و مرز اخلاقی را رعایت نمی‌کنند و مسئولیت ما برای مقابله با آنان چیست؟**

۱) شبکهٔ جهانی اطلاع‌رسانی - استفاده از بهترین و کارآمدترین روش‌ها برای رساندن

۲) فیلم‌ها، وبگاه‌ها و شبکه‌های ماهواره‌ای - استفاده از بهترین و کارآمدترین روش‌ها برای رساندن

۳) شبکهٔ جهانی اطلاع‌رسانی - ترسیم چهرهٔ عقلانی و منطقی دین اسلام

۴) فیلم‌ها، وبگاه‌ها و شبکه‌های ماهواره‌ای - ترسیم چهرهٔ عقلانی و منطقی دین اسلام

۱۰ **از آیهٔ شریفه ﴿وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ ...﴾ در کدام پیام استفاده می‌شود؟**

۱) همراه کردن سایر افراد جامعه با خود در جهت تحکیم پایه‌های جامعهٔ اسلامی

۲) کسب آگاهی و بصیرت و تقویت ایمان و اراده در راستای تقویت توانایی‌های فردی

۳) ترسیم چهرهٔ منطقی و عقلانی دین اسلام برای حضور مؤثر و فعال در جامعهٔ جهانی

۴) استفاده از بهترین و کارآمدترین روش‌ها برای رساندن پیام برای حضور در جامعهٔ جهانی

پاسخ تشریحی آزمون ۶

۱- گزینهٔ ۲ بـا توجـه به آیهٔ ﴿وَ لَقَد کَتَبْنا فِی الزَّبور ...﴾ منظور از اینکه بندگانِ صالح زمین را به ارث می‌برند همان ایجاد تمدن اسـلامی و حکومت در زمین اسـت و رسـیدن به این هـدف نیازمند برنامه‌ریزی و رسیدن به سطح لازمی از توانمندی خواهد بود.

۲- گزینهٔ ۴ آیهٔ ﴿وَ کَذلِکَ جَعَلْناکُم ...﴾ بیانگر تقویت پایه‌های جامعه اسـت. طبق این آیه می‌توان گفـت جامعهٔ اسـلامی می‌توانـد جامعهٔ خود را به شـاخص‌های تمدن اسـلامی نزدیک کنـد و به‌صورت یک جامعه‌ای اسوه و نمونه برای دیگران تبدیل شود.

۳- گزینهٔ ۱ آیهٔ ﴿اِسـتَعینوا بِاللهِ وَ اصْبروا ...﴾ خطاب حضرت موسـی (ع) به قوم خویش در مبارزه با فرعون اسـت که در این آیه عاقبت نیکو از آن متقین اسـت و این آیه مرتبط با حوزهٔ اول: تقویت توانایی‌های فردی می‌باشد.

۴- گزینهٔ ۳ آیهٔ شـریفهٔ ﴿اُدعُ اِلی سَـبیلِ رَبِّکَ ...﴾ بیانگر ترسیم چهرهٔ عقلانی و منطقی دین اسلام اسـت. عبارت «پیام اسـلام پیامی برای فطرت انسـان‌ها است» اشـاره به حضور مؤثر و فعال در حوزهٔ جامعهٔ جهانی دارد.

۵- گزینهٔ ۴ با شناخت دقیق فرصت‌ها، مردم دنیا را باید نسبت به شرایط سخت و ظالمانه‌ای که در آن قرار گرفته‌اند، آگاه کنیم و با زنده کردن روحیهٔ جهاد و مبارزه به تقویت جبههٔ عدالت‌خواهان بپردازیم.

۶- گزینهٔ ۴ آیهٔ شریفهٔ ﴿وَ لْتَکُنْ مِنْکُمْ اُمَّةٌ یَدْعُونَ اِلَی الْخَیْرِ ...﴾ بیانگر همراه کردن سایر افراد جامعه با خود از اقدامات مربوط به حوزهٔ تحکیم پایه‌های جامعه است.

۷- گزینهٔ ۲ بنـا به سـخنان مقـام معظم رهبری مـردم باید علم را کـه مایهٔ اقتدار ملی اسـت جدی بگیرند. - از نظر ایشان علم درون‌جوش و درون‌زا است.

۸- گزینهٔ ۲ ایمـان و بـاور به ما می‌توانیم (تقویت عـزت نفس عمومی) زنده‌کنندهٔ تمدن اسـلامی و نیروی محرکه‌ای برای پیمودن راه و گذر از گردنه‌های سـخت اسـت. - اسـتحکام بخشـیدن به نظام اسلامی مهم‌ترین عامل برای حضور کارآمد در میان افکار عمومی جهان است.

۹- گزینهٔ ۱ در شـبکهٔ جهانی اطلاع‌رسـانی (اینترنت) شـاهد آن هسـتیم که باطل‌پیشگان موازین و اصول اخلاقی و انسانی و هیچ حد و مرز اخلاقی را رعایت نمی‌کنند.

۱۰- گزینهٔ ۱ آیهٔ ﴿وَ لْتَکُنْ مِنْکُمْ اُمَّةٌ ...﴾ بیانگر همراه کردن سـایر افراد جامعه با خود و بیانگر اقدام در جهت تحکیم پایه‌های جامعه است.